ABANT

Si

1

L
U
A
Y
R
R
N
N
R
CI
N
U
AN
IN
AN

ABA

ABAND GÖLÜ

Bolu Halkevi Abant dergisinin okuyucularına hediyesi 29 | 10 | 944

ABANT

BOLU HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

SAYI : 2 Eylûl - Birinciteşrin 1944 CİLT : 1

ÖZEL SAYI

İçindekiler

Halkevi İdare Heyeti

C. H. P. Genel Sekreterliği Dergimizi beğenmişler, Yurttaki bütün Halkevlerini abone yapmak suretiyle yardımda bulunmuşlardır.

Yüksek himayelerinin ilk sonucu, Dergimizi (500) nusha olarak ikinci defa basmamızı sağlamıştır.

Teşviklerine erdiğimiz Genel Sekreterliğe minnet ve şükranlarımızı arzederiz.

Cümhuriyet

Bu güne nasıl kavuştuk

Bolu Valisi : **Dr. Sükûti TÜKEL**

Bundan tam yirmi bir sene evvelki günün gecesinde tatlı tatlı uyurken, birbirine eklenerek kulaklarımıza kadar ulaşan top sesleriyle sıcak yataklarımızdan fırlamış ve hayretlerle dolu zekâmızı çalıştırarak bu seslerin mânasını araştırmağa koyulmuştuk.

İçimizde garip bir heyecan ve derin bir merak vardı. Top seslerinin adedi Elliyi geçmek üzere iken saadetli bir haber merakımızı çözdü. Fakat heyecanımızı daha ziyade arttırdı....

Toplar Cümhuriyeti ilân ediyordu!..

Heyecanımızı arttıran bu haber sevinçlerimizi hızlandırdı...

Yaşa sesleriyle bağıranlar, zıplayanlar, birbirlerini tebrik edenler ve nihayet kucaklaşarak öpüşenler gittikçe çoğalmağa başladı.

Yarım saat evvel sakin, uyuyan mahallemiz şimdi bir beşaret, bir sevinç kaynağı halini almıştı. Hele istiptadın, keyfi idarenin asîl Türk Halkına reva gördüğü mahrumiyet düsturlarına daha yakından okumuş ve anlamış bulunanların sevinçleri çılgınlık derecesine varıyordu.

Sesler bazen okadar gürlüyordu ki insan yüreklerden çoşkun bir hızla çıkan bu seslerin semaları dolaşarak Ankaranın saf, temiz ve kurtarıcı havasına ulaştığını sanıyordu. Dünya üzerinde, yaratılışlarından bugüne kadar yaşayan milletler muhtelif idare tarzları kurdular.. Bunların en mütekâmili milletin varlığından kuvvet ve idaresinden iman alan cümhuriyet olmuştur.

Cümhuriyet; milletin fertlerini, bu fertlerin insanlık haklarını şumullü ve pürüssüz koruyan bir idare şeklidir.

Bu gün içinde yaşadığımız alevli ve kanlı devrin sakin bir havasında aldığımız refahlı nefesleri emin olalım ki, mutlak surette, Cümhuriyetin feyzine borçluyuz.

Cümhuriyet, fertlerin keyfî kahramanlık heveslerini, saygısız idarelerini daima firenler.

Eğer başımızda, Cümhuriyetin mes'ut icaplarından olarak bizden ayrılmak, Türkün tertemiz kanı ile yüreğini doldurmuş bir Cümhur Reisimiz ve onun seçtiği bir Cümhuriyet Hükûmeti olmasaydı, siyah bulutlar içinde kahramanlık hayallerini seçmek isteyen şuuru şaşkın insanların idaresi altında olsaydık şüphesiz ki bu refahlı günlerimiz kanlı bir boğuşma sevdalarıyla dolardı.

Cümhuriyetimizin ne büyük emeklerle ve üstün fedakârlıklarla alındığını bilirsek onu daha büyük feragatlerle muhafaza etmek kudretini yüreklerimizde büyütmüş oluruz.

Umumî Harpten sonra yenilen zümreyi teşkil eden devletlere, galip devletler en ağır muameleleri ve keyfî hareketleri tatbike başlamışlardı. Osmanlı hükûmeti de bu meyanda idi. Bundan dolayı bu devletin birçok vilâyetlerini başka başka devletlere işgal ettirdiler. Ve Osmanlıların hükûmet merkezi olan İstanbulu da kendileri istilâ altına aldılar. Tarihin en eski bir milleti olan Türkü ve onun izzetinefsini hiç düşünmediler... Daima onun hayatını zehirlemeye ve nihayet mahvetmeye azmettiklerini meydana koyacak haraketler ve fecaatlarla hançerlerini tatbika koyuldular.

İstipdat devrinin zulümlerine karşı koymak için yurtlarından kaçıp

yabancı milletlerin memleketlerinde bir çok mahrumiyetlere katlanarak çalışan mücahitlerimiz çoktu.. Bunları hepimiz biliriz. Lâkin bu işgal devirlerinin zulümlerinden inleyen yurd sevenlerin adedi daha çoktu.. Yalnız kaçıpta çalışacağı yer yoktu. Çünki bu kirli muhiti yaratanlar esasen o hür memleketlerin idarecileriydi.

Bu izdiraplı hayatı yaşıyanların ve sonunu görenlerin nihayet birinin sabrı tükendi, tahammülü ezildi. Bu kirli muhitten fırladı gitti... Bu Türke (Ata) olacak (Mustafa Kemâl) idi. Mustafa Kemâl yabancı bir memlekete değil Türkün asîl ruhuna ve o ruhun çırpındığı Türk yurduna gitti. Ve orada büyük milletinin kanının bitmediğini ve hayatının sona ermediğini ve aslâ bitip ermiyeceğini dünyaya haykırdı. Medeniyet âleminin sırıtan çehresine kahkahalar savurdu ve o çehreyi kahraman ellerile adeta şamarladı.

Mustafa Kemal 19 Mayısta mübarek ayağını Türkün işgalden kirlenmemiş toprağına basmıştı.

Bu gür sesin arkasından bütün Türk Milleti koştu ve âhenktar bir sesle peyman etti... İSTİKLÂL:...

Bu sesten ürkenler bu kurtuluş hareketini (Çete, Eşkiya) tabirlerile vasıflandırdılar.. Zaman ise bu saygısız dilleri kuruttu.

Mustafa Kemâl Paşa Samsundan Erzuruma geldikleri ilk günlerde kendilerine vilâyetlerden halâskâr hitabile telgraflar yağmaya ve yurdun kurtulması için canlarıyla başlarıyla çalışmak isteyenlerin adedi çoğaldıkça çoğalmıya başlamıştı. Kurulan kurtuluş savaşı bir düğün cünbüşünü andırmaktaydı... Türk Milletini içli yüreği kaynamış, ve Türklüğün ezelden tevarüs ettiği kahramanlık duygusu adeta şahlanmış idi... Bunun önüne geçmek dünya iktidarının elinde değildi. Çünkü bu hareket semalardan inen ve yurt topraklarından fışkıran ruhlardan kuvvet alıyordu. Bu hareket mutlak istiptadı yıkmalı Türkün hakkı olan HÜRİYETİ ve ISTİKLÂLİ getirmeliydi.

Gökteki yıldırım tarrakalarının önüne geçmek, güneşin ışıklarını örtmeye kalkışmak nasıl imkânsızsa milletin göğsünden çıkan İSTİKLÂL narasını boğmak, Türkün hür yaşamak hakkını yok etmek de o derece imkânsızdı.

Bu kaynaşma o dereceyi bulmuştu ki buna Erzurum havası da kâfi gelmemeye başlamış, bu coşgun manevî varlığı taşıyamaz olmuştu., Memleketin başka bir köşesinde daha üstün bir harakete geçmek lâzım geliyordu.

Sivasta büyük bir konrenin toplanması ve bu kongreye yurdun her bucağından mümessiller davet edilmesi ve bu toplantıda müstakil Türk Hükûmetinin esaslarını sağlayacak kararlar alınması Türk önderi (Mustafa Kemal) Paşanın dehasından fırladı...

İşte bütün mümessillerin birleştiği bu tarihî kongre 335 senesi Eylülünün dördüncü perşembe günü zevalden sonra saat ikide yapıldı.. Kongrenin reislik meselesi bahse mevzu olunca milletin bütünlüğünü şekillendiren toplantının vicdanından derhal mevzun bir ses yükseldi...

MUSTAFA KEMÂL PAŞA

Çok tabiidirki böyle bir kongrenin Mustafa Kemâl Paşadan başka bir reisi olamazdı. Zira davayı onun dehası yaratmıştı. Yine o deha bu çetin davayı kazanacaktı. Hem İstanbulun kukla Hükümeti bu büyük dava için ona (Şaki) demişti. Ve onu askerlikten çıkarmıştı.

Bu sırada sayın Halide Edip'in Mustafa Kemâl Paşaya yazılmış mektubundan şu fıkraları alıyoruz.

«Sergüzejt ve cidal devri artık geçmiştir. Ânî inkişaf ve hiddet muharebesi açmaya mecburuz. Hudutta bu kadar çok evlâdı ölen zavallı memleketimizin fakir ve temeddün muharebesinde kaç tane şehidi vardır?.. Biz Türkiyenin hayırlı evlâtlarından yarının banileri olmalarını istiyoruz. Sizin temelleri bile çöken zavallı memleketimiz için uzakları görerek düşünüp çalışmanıza intizar ediyoruz.

Hürmetlerimi gönderir muvaffakiyetlerinizi dua ederim. Milli davada canı ile, başıyla çalışanlar arasında sade bir Türk askeri tevazuuile' sizinle beraber olduğumu beyan ederim..»

Sivas kongresinde Erzurum kongresinin karalarının bazı yerleri değiştirildi:

1 — Erzurum kongresinde (Şarki Anadolu Müdafa Hukuk Cemiyeti) denmişti. Bunun yerine (Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk cemiyeti) adı kondu.

2 — Hey'et-i temsiliye (Vatanın Hey'et-i umumiyesini temsil eder) denildi.

3 — (Her türlü işgal ve müdahaleyi, Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuh telâkki edeceğimizden müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul edilmiştir.) Yerine de (Her türlü işgal ve müdahalenin ve bilhassa Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine matuf harekâtın reddi hususlarında müttehiden müdafaa ve mukavemet esası kabul olundumuştur.) Kaydı kabul olundu. Şu kararlar İSTİKLÂL'e doğru atılan adımın büyüklüğünü ve ne büyük cesaretle atıldığını göstermeğe kâfidir.

Sivas kongresinin tepkisi İstanbul hükümetinde kendini gösterdi.. Dahiliye nazırı (Adil Bey) imzasıyle Sivas Valisi Reşit Paşaya telgrafla gelen emirde şu garip cümle kullanılmıştı..

«Elbet İradei seniyei cenabı Hilâfetpenahi hükmü âlisine mütavaat lüzumunu taktir buyurursunuz...»

Hangi iradei seniye, hangi hilâfet penah.. Türkün varlığına kastedenlerin aleti olan bir adamda hilâfetpenahlık aramak milletle çok hazin bir istihza idi.

Bu muhabere esnasında telgıraf hanede bulunan ve emri okuyan Mustafa Kemâl Paşa aşağıdaki telgrafla bu pervasızların haddini bildirdi:

Dahiliye Nazırı Adil Bey

«Milleti Padişaha maruzatta bulunmaktan men ediyorsunuz. Alçaklar, Hainler.. Düşmanlarla millet aleyhinde tertibatı hainede bulunuyorsunuz. Millet kuvvet ve iradesini takdirden aciz olduğunuza şüphe etmiyorum. Fafat Vatan ve Millete karşı hainane ve mezbuhane harekette bulunacağınıza inanmıyordum. Başınıza toplanan Galip bey ve hempaları gibi belhanın açıkça olan mevhun vaitlerine kapılarak Mösyö Töv'l gibi milletimiz ve vatanımız için muzır olan ecnebilere vicdanınızı satarak irtikâp ettiğiniz denaatlerin milletçe tatbik olunacak mes'uliyetini nazarı dikkatte tutunuz. Güvendiğiniz eşhas ve kuvvetin akıbetini öğrendiğiniz zaman kendi akıbetinizle mukabele ediniz..»

Kahramanlığın şu beliğ vecizesi tarihin şanlı ve şahametli sahifelerinde daima parlayacaktır.

Yurdun her tarafından Sivasa teprikler ve İstanbula nefrinler yağdırılıyordu. İstanbula yazılan bir telgrafı okuyalım.

Sadrazam Ferit Paşaya

«Bugüne kadar Anadoludan yükselen feryadı milliyi Trabzon kendine mahsus vekar ve sekinetle tetkik ve takip etti. Memleketin bu vaziyete fazla tahammülü yoktur. Hamiyyeti vataniyeniz varsa Artık terki hükümet ediniz Paşa hazretleri..»

Habersiz nazarları üzerine çeken ufuklarda artık meşru hükümet doğmaya başlamıştı.

Kongrenin kumandanlara, Vilâyetlere, belediyelere ve Müdafai hukuk cemiyetlerine verdirdiği emir şu idi.

1 — İntihap hazırlıklarının mer'i kanundaki en asgari müddet zarfında icra ve ikmali için belediyeler, Müdafai Hukuk cemiyetleri faaliyeti tamme ile çalışmalıdırlar.

2 — Sancaklardan çıkarılacak meb'usların miktarı nüfusa nazaran hemen tesbit olunarak hey'eti temsiliyeye bildirilmelidir. Namzetler meselesi bilâhere ve muhabere ile halledilecektir.

3 — Gerek intihap hazırlıkları, gerek intihabatın icrasında mucib-i tehir esbabın şimdiden teemmül ile ref'i ve hiç bir tehire meydan verilmiyerek asgari müddet zarfında intihabatın intacı.

İşbu kararı mıntıkanızdaki bilcümle Belediye ve Müdafai Hukuk cemiyetlerine tebliği ve icabının sürati ifasına muavenet buyurmanız rica olunur.»

Hey'eti temsiliye

Bu emir harfiyen yapılmış, mümessiller toplanmış, artık milletin bünyesinden kuvvet ve kudret alan meşru hükümet kurulmuştu. Bundan sonra zaferler tevali etti. Yurt düşmanlardan kurtarıldı. İstanbul Hükümeti bir tebeşir izi gibi silindi. Beklenilen İSTİKLÂL güneşi tam olarak doğdu ve yurdun, Müştak havasından akarak yurdun karanlık topraklarını nurlandırdı.

İşte bu nurdurki bugün bizi besliyor, büyütüyor, tekâmüle götürüyor ve refahlı nefesler aldırıyor.

Sivasta bu suretle doğan Hükümet Ankarada dünya tarihinin resmi sahifelerine intikal ettirildi.

Müdafai Hukuk cemiyetleride vazifesini tamamlamış ve Cümhuriyet Halk fırkasına inkilâp ettirilmişti.

Hükümet Fırka artık kanunlara, nizamlara göre belirli tonlantalarını yapmıya başlamıştı..

Yalnız Hükümetin şekli taayyün etmemişti. Bir iş için millet meclisi binasında toplanan Fırkada Hükümet şekli hakkında bir çok sözler söylenmiş ve her baştan bir ses çıkmışdı.

Nihayet (İsmet Paşa) nın celâdetli sesi ve veciz hitabesi meclis binasını çınlattı.

«Fırka Reisinin teklifini, kabule, İhtiyaç, kat'idir. Cihan bizim bir şekli Hükümet görüştüğümüzü biliyor. Bu müzakeratımızı bir neticeye raptedip ifade etmemek zâf, teşettütü idameden başka bir şey degildir. Bir tecrübeden bahsedeyim ;

Avrupa diplomatları, bu hususta, beni, ikaz ettiler. Devletin reisi yokdur dediler. Şekli hazırınızdaki reis, Meclis reisidir. Demekki siz bir başka reis bekliyorsunuz. Avrupa düşüncesi işte budur. Halbuki, biz böyle düşünmüyoruz. Millet, hakimiyetine, Mukadderatına, bilfiil vazıulyettir. O halde, bunun, ifadei hukukiyesini söylemekten neden çekiniyoruz. Reisi cumhur. olmadan, Başvekil intihabı teklifi, kanunsuz olur. Bundan şüpheye mahal yoktur. Başvekilin intihabını kanunî ve mümkün kılabilmek için, Gazi Paşa hazretlerinin, teklifinin, kanuniyet kespetmesi lâzımdır. Zâfı umuminin, idamesinde mana yoktur. Fırkanın, bütün millete karşı, deruhte ettiği mes'uliyetin, icabatına, tevfikı hareket zaruridir.»

Bu kesin ve ateşin hitabe üzerine sesler kesilmiş yalnız berrak bir ses yükselmişti..

Mustafa Kemal paşa teklifi re'ye koyuyordu..

Yüreklerde hasıl olan kanaat dillerden yek âhenk olarak şu şekilde yayıldı.

CÜMHURİYET...

Fırka kararından sonra resmî Millet Meclisi toplandı ve Fırkanın mukarreratı aynen kabul olundu.. Meclis, kararını 29 Teşrin evvel 339 gecesi saat 8,30 da vermişti. Bu tarihî karar ayni gece bütün yurda bildirildi. Ancak gece yarısından sonra da yüz bir pare top atılmağa başlandı.

İşte, Bizi gece yarısı tatlı uykumuzdan uyandırarak sevinçli bir hava içine atan topların atılması bu suretle olmuşdu. Bundan sonra zamanımıza kadar medeniyet tarihi, görmediği çabuklukla metin ve asri inkılâp olaylariyle dolmağa başladı. Bugünün mes'ut havasını ebedî ve Millî önderlerimizin çetin ve fedakâr hamleleri yarattı. Dillerimizde dolaştırmağa ve yüreklerimizin imanlı köşelerinde saklamağa ve üzerine titremeğe mecbur olduğumuz bu tarihi kahramanlık destanını, büyük önderlerimizin yadigârlarını hayatımızla koruyalım, ve fena nazarlardan kıskanarak her sene artan bir aşkla tebcile çalışalım.

Çünkü onu zorlukla elde ettik. Ölüm ışığından geri dönerek onu kucaklarımızda bulduk..

Bolu Tarihi İle Uğraşanlar [1]

M. Zekâi KONRAPA

Bugün, bir Vilâyet merkezi olan (Bolu), bulunduğu mevkii bakımından pek eski ve Tarihî bir şehirdir. Eski çağlardan zamanımıza kadar pek çok olaylara sahne olmuş, bir çok idarelerin nüfuzları altına girmiş, çeşitli isimlerle anılagelmiştir. Ahalisi, Türklüğün hususiyle müslüman Oğuz Türklerinin bütün vasıflarını kendi şahıslarında toplamış başka ırkla karışarak millî karekterini bozmamış daima asil ruhunu canlı olarak göstermiştir.

Şimdiye kadar Bolu'da arkeolojik araştırmalar yapılmamış, kitabeleriyle, yazılı vesikalariyle uğraşılmamış hususiyle şer'î sicilleri incelenmemiş bu sebepten mükemmel bir tarihi de yazılamamıştır. Biz bu eserimizle [2] bu büyük işi başarmış değiliz. Ancak bir kalem tecrübesi yapmış bulunuyoruz. Bu vesiyle ile şimdiye kadar bu sahada emekleri bulunanları hemşerilerime tanıtmayı bir vazife sayarım:

A — Hisar mevkiinde Deprem felâketine uğramış bulunan Ortaokul binasının ilk temeli 1300 veya 1301 (1885) de atılmıştı. O tarihte, Boluda mutasarrıf bulunan İsmail Kemal (Bey) in temel atma merasiminde Bolunun mükemmel bir (Tarihçesini) yaptığı nakledilegelmiştir. Bolu'da bulunduğu sıralarda kıymetli eserleriyle iyi bir isim bırakmış olan (İsmail Kemal)in bu tarihçesine ait elimizde hiçbir vesika yoktur.

B — İlk önce (Bolu Tarihi)ni yazan, Bolu'yu tanıtmayı bir vazife bilen zat, eski mebuslarımızdan (Nazır Zade) Şeref (Bey) merhum idi.

[1] Bolu Halkevi adına (Bolu'yu Tanıtalım) eserinin ikinci kitabını teşkil eden (Geçmişde Bolu)yu yazmaktayım. (Bolu Tarihinin ana yolları) başlığını taşıyan bölümüne geldim. Bu konu için hazırladığım (Bolu Tarihiyle Uğraşanlar) yazısını önemi bakımından buraya da geçirilmesini faydalı gördüm.

[2] Geçmişde Bolu

Bolu'nun büyük ve tarihi ailesinden Şeref (Bey) 1323 (1907) yılı Kastamonu Salnamesi'ne geçmek üzere, yine eski mebuslarımızdan Habip (Bey) merhumun yardımlariyle, 12 büyük sayfalık (Bolu Tarihi) ne ait bir eser yazmış ve fakat bastıramamıştı. Rahmetli Şeref (Bey) Bolu'yu taşkın bir aşkla sevmiş, sevgisini de eserinin baş tarafına koyduğu iki buçuk sayfalık başlangıcında göstermiş, (Anadolunun Ravza-i-binişti ıtlakına seza) gördüğü Bolu'yu (Daire-i-ufkuttahdit eden cibale doğru temdit-i-nazar olunsa vadi hakikaten bir Bağ-i-irem ve kura-i-mütecavire o bağa kurulmuş köşkler). Şeklinde tasvir eylemişti .

C — İkinci olarak Bolu Tarihi 1332-1334 (1916) senesi yazılmış ilk defa basılan (Bolu Salnamesi) ne geçirilmişti. Eski Vali ve Mebuslardan ve kıymetli tarihçilerimizden hocam Ali Seyyidi (Bey) 1332 senesi Bolu'da mutasarrıf bulunuyordu. Bolu için ilmî bir Salnamenin yazılmasını düşünmüş, Tahrirat Müdürü Ali Şefik (Bey) merhumun reisliğinde bir komisiyon bile kurmuştu. O tarihte tam devreli Bolu Sultani (Lise) sinin Tarih Muallimi idim. Komisyona aza olarak girdim. Salname için zengin bir proğram çizdim. 30 sayfayı geçen (Bolu Tarihi) ni yazdım. Edebî parçası da Sultanî Edebiyat Muallimi (Gazez Zade) Şeref (Bey) merhum tarafından yazıldı. Diğer mevzulara ait toplanan malûmat, Kazalardan ve Dairelerden geldiği gibi Salnameye geçirildi. Fakat ilmî proğram tatbik edilemedi Ancak bu çalışmamız Hükûmetce beğenilmiş Şeref (Bey) ile ikimiz hakkında Maarif Nazareti tarafından 4 - Kânunsani - 1332 tarih ve 3375 - 222430 sayılı, birer Takdirname bile gönderilmişti.

D — 1332 yılı Salnamesi ümidin üstünde rağbet kazanmış, Hükûmetçe müttefikımız Almanya'ya bile gönderilmişti. Bu hal Komisyonun dikkatinden kaçmadı. Salname'nin büyük proğrama göre yeniden yazılması düşünüldü. Fakat Ali Şefik ve Ali Seydi (Beyler)in Bolu'dan ayrılmaları üzerine bu düşünceler de unutuldu. Ancak Çankırılı Ahmet Talât (Bey) in Bolu Maarif Müdürlüğü zamanında bu işi yeniden canlandırdık. Kıymetli ediplerimizden mebus (Talât onay)ın reisliği altında yeni bir komisyon kuruldu. Fakat bu ikinci Salname için hazırladığım yeni proğram da tatbik edilemedi. Vakıa bu proğrama göre yeni Salname'yi iki kısım olarak hazırlıyorduk. İkinci kısmın (Edebiyata, Uleme ve Meşahirin Hal Tercemelerine) ait mevzuları reis Talat (Bey) büyük bir salahiyetle kaleme almış, (Tarih) konularını bana bırakmıştı. 109 sayfada hulâsa ettim (Bolu Tarihi) ni adeta yeniden yaz-

mıştım. Bu 1338—1340 (1922) yılı Salnamesi'nin çok yorucu ve üzücü tarafı, birinci kısmın baş tarafına eklediğim 186 sayfalık (Beşer Tarihi Kronoloji Tablosu) oldu. Bu tablo için başlangıçdan Birinci Cihan Harbi'ne kadar (İnsanlık Tarihi) ile (Milli Tarih)imizin önemli olaylarını taradım. (Hicrî, Malî, Miladî) tarihleriyle birlikde orijinal bir metotla sıraladım. İlk defa Talât (Bey) in, Ankara'ya daha sonra vazifemin Düzce'ye nakilleri yüzünden Salnamenin diğer kısımları ihmale uğradı. İlk forması 1338 senesi basılmıya başlanan ve ancak 1341—1343 1925 senesi tamamlanan bu yeni sâlname eskisine bakarak çok fena, yanlış ve hatta eksik olarak çıkmıştır. Birinci kısımla ikinci kısmın (Tarih Edebiyat ve meşahirin hâl tercelemeleri) konuları hariç tutulacak olursa geri kalan parçalar, Talât (Bey) den sonra kurulan ikmâl komisyonu tarafından 1832 Salnamesinde olduğu gibi değil kısaltmak suretiyle yazılıyor, Makineye veriliyordu. Basılış ve düzeltme işleri ise 318 inci sahifesinden aşağısı kontrolümüzden uzak kalmıştı.

E — 1338—1340 yılı Sâlnamesi için hazırladığım Bolu tarihini daha geniş ölçüde, 1-Kânunevvel-1338 (1922) tarihinden itibaren (Millî Gaye) mecmuasına tefrikaya başlamıştım. Bolu Sultanisi (Lise) talim Hey'eti tarafından 15 günde bir defa çıkarılan bu mecmuadan ancak dokuz sayı çıkabildi, İçinde büyük üstadımız Abdurrahman Şeref (Bey efendi)nin kıymetli Tarih yazıları bile vardı. Mecmuaya birinci sayıdan dokuzuncu sayıya kadar (Mufassal Bolu Tarihi) devamlı olarak geçiyor. (1914—1922) Ders yılları içinde Bolu Sultanisinde verdiğim derslerden meydana gelen (Sultanide Tarih Dersleri) adındaki kitabımda mecmuanın müstakil ilâvesini teşkil ediyordu. Millî Gaye'nin 1-Nisan-1339 (1923) tarihli 9 uncu sayısından sonra çıkamaması (Tarih dersleri) kitabımla (Bolu Tarihi)nin basılışını ve tamamlama işini durdurmuş oldu.

F — Türkiye yayınevi müdürü iradeli meslek arkadaşımız Tahsin Demiray, İstanbul'da (Doküman) adında aylık bir mecmua çıkarmıya başlamış, mecmuanın ikincisi olan (Bolu) sayısı için benden Tarih yazısı istemişti. 1338 Sâlnamesinden istifadesine delâlet ettim. Mecmuada iki büyük sahifelik yer işgâl eden (Bolu Tarihi) bu Sâlnameden hulâsa olarak alınmış, bu sebebden mecmuanın yazıcıları arasına ismimde katılmış idi.

G — Buraya kadar sıraladığım maddeler Bolu tarihine ait Genel eserlerdi. Özel bir tarzda yazılmış bulı nan tek eser (Âyanlar devrin de Bolu) oldu. Nüfuzlu Valilerden rahmetli Mitat Kemâl (Bey) bu eserini

Bolu'da Encümen Başkâtibi iken Ser'î sicillere dayanarak hazırlamıştı. ifadesinde müellif, eserinin 6 kısım olacağını vadetmiş ve fakat bunlardan ancak 1224—1227 (1809—1812) yıllarına ait 73 küçük sahifelik birinci kısmını bastırabilmişti. Edebiyat ve tarihe merakiyle kendini tanıtmış kültürlü arkadaşımız (Mitat Kemâl) Eserine şu şekilde başlıyor, (1220 Tarihlerine doğru (1805) Bütün Anadolu perişan bir halde idi. Cebir ve zulmün hakimiyeti kat'iyesi önünde en küçük bir hakkın bile teslim ve iddia edilemediği bu zamanlarda gayet elim bir sefaleti içtimaiye fakir köylerden büyük Şehirlere kadar hükümferma idi.) diyor Bu suretle Türklüğün ikinci öz vatanı Anadolu'ya sevgisini açıkca göstermiş oluyordu.

H — Bolu tarihiyle uğraşanlar arasında Ankara Dördüncü ortaokul Müdürü (Zuhuri Danışman) önemli yer alır. Talebemizden Ahmet Zuhuri (Bey) Bolu'nun yetiştirdiği değerli gençlerdendir. Bir vakitler rahmetli Ali Kemâl (Bey) Raşit Müverrih mi, Şair mi? diye bir eser yazmışdı. Zuhuri'nin (Tarihçilik, Ediplik) cephelerinden hangisi daha kuvvetlidir. kesdiremediğim için Ali Kemâl'in bu eserini hatırladım. Genç tarihçi Zuhuri, Edebî sahada orijinâl üslübiyle Bolu'nun (Refik Halid)i olmuşdur. Bolu Orta Mektebinde Tarih muallimi iken yazdığı (Üskübi haberleri)ni 1934 te Halkevi adına çıkarmıştır. 8 Resimli, 22 küçük sahifeli bir broşür olarak görülen bu eserin ilmî araştırma bakımından önemi büyüktür.

İ — Son olarak Halkevi yayınlarından (Bolu Coğrafyası) nı sayabiliriz. Genç meslektaşımız (Tarık Ziya Işıtman)ın bu eserinde daha ziyade Coğrafiyaya önem verilmiş, Tarihçe için ancak 5 sahifelik bir yer ayrılmıştır.

Halkevi mecmuası olarak 1-Şubat ve bir Mart 1941 tarihlerinde çıkarılan (Duygular)ın 1-inci ve 2-inci sayılarında (Naci İpekeşen)in (Bolu kelimesinin tarihine kısa bir bakış (Bitinya kıralları) başlığı altında ikişer sahifelik yazıları da konumuzla ilgili görülmüştür.

Bolu Hatıraları

1 - Bolu Destanları

Ahmet Talat ONAY

Çankırı Meb'usu

1922 de Bolu Maarif Müdürü idim. Meslektaşlarla, bilhassa lise öğretmenleriyle sık sık buluşur, görüşürdük. Sene sonunda haklarında vekâlete mütalâa beyan edebilmek için arasıra derslerine de girer, istifade ederdim. [1]

Bir gün Bolunun değerli evlâtlarından, bugünün parmakla gösterilen ünlü tarihçilerinden, her hali gibi bilgisini de beğendiğim Zekâi Konrapa'nın son sınıftaki tarih dersine girmiştim. Bir talebe gibi arka sıralardan birinde oturmuş dinliyordum.

Zekâi ayakta dolaşarak tatlı bir ifade ile, Baltacı Mehmet Paşanın (Prut) zaferini ve Deli Petro ile yaptığı muahedeyi anlatıyordu. Derslerinde fıkralar nakletmek, vesikalar okumak suretiyle tenkitte bulunmak adeti olan Zekâi, bir aralık:

"Bir kısım tarihçilerimiz Mehmet Paşanın Katerina'nın mücevherlerine tamaan muahede yaptığını yazıyorlar, bir kısmı da hayâl mahsulü vakalar nakilediyorlar„ dedi. Bu anda göz göze gelmiştik. Benim bakışlarımdaki tereddüdü sezen Zekâi derhal:

"Tarihin bu kısmı çok su götürür. Vesikalarla isbat edilmedikce hakikati kestirmek imkânsızdır. Mehmet Paşanın hasımlarının olduğu kadar dostlarının da neler bildiklerini ve neler düşündüklerini bilmeliyiz. Ah, tarihin yardımcısı olan halk

[1] O sırada lisede Neşet, Şair Ziya Tabiiyeci besim. Hattat Nami gibi öğretmenler vardı.

türkülerinden, halk destanlarından elimizde bir şeyler olsaydı.. Mütalâasında bulundu. Mehmet Paşanın feci akibetine Katerina ile temasta bulunmuştur. İftirası sebeb olmuştur. İftiracıların başında şeyhülislâm olduğuna, bu muahedeyi askerî mülâhazalar neticesi aktettiğini son senelerde neşredilen vesikalardan anlıyoruz.

Demek Zekâi bu hakikati o zaman görmüşdü. Ben yirmi sene sonra anlıyabildim.

İkindi üzeri daireden çıkınca Hükümet konağı yanındaki Avukat, Saib'in ve bunun karşısındaki Şube reisliğinden binbaşı mütekaidi Tahsin'in yazıhanelerinde akşamı etmek âdet gibiydi .

Tahsin şairdi (Yüsriy) mahlesiyle güzel şiirler yazardı. Kalın bir cilt teşkil eden (Divan) ından bize fal açardı. Paçaları sıvamaksızın girilemeyen dükkânında arzuhal yazar, pul ve tütün satardı. Boş kalınca hiciv, hezel ve gazel karalardı. İçinde üçte biri rakı ikisi sudan ibaret şişesinden ara sıra bir iki yudum içer, meze yerine mutlaka bir fıkra, bir hikâye veya beyit çiğnerdi. Mehmetciklerin askerlik hayatlarına dair fıkraları, askeri menkıbeleri, bektaşi hikâyelerini çok bilirdi. Şiire aşina olanlarla görüşürken mutlaka hakimane bir mısra veya beğit ilâve etmek âdetiydi .

Akşam ne yidiği yakasındaki lekelerden belli olurdu. O akşam yolumun üstüne dikildi, mahur gözlerini süzerek sordu;

— Zekâi'yi nasıl buldun?

Zekâi'yi Darülfünundan, Çankırıdaki muallimliğinden tanıyordum. "Muarefemiz yeni olmakla beraber hakkındaki müsbet cevabımı keserek fenâfittarih olmuş erenlerdendir. İstersen tarihin her vadisinde kendisinden istifade edersin„ dedi. Benim derse girdiğimi oğlu söylemiş. Prut muahedesi hakkında o da benimle hemfikirdi. Paşaya isnat edilen çapkınlık eski bir asker

olan Tâhsinle benim millî gururumuzu okşıyordu.

Avukat Saip, İstanbullu idi. Namuslu, kerim, sahî, vefakâr bir adamdı. Müddei Umumi iken (İttihatçı) diye azlolununca avukatlığa ve (Dertli) adlı [1] bir gazete neşrine başlamıştı. Yazıhanesi Tahsinin dükkânına nisbetle biraz temizce idi. Bu sebeble Bolunun ekâbir ve zürefasının akşam toplantı yeriydi.

Hükûmet dağılınca mutlaka bu yazıhanede bir ayak sohbeti yapılırdı. Başlıca müdavimleri arasında ajans meraklısı meşhur Hoca Süreyya, Müftü Ahmet Recayi, Kadı Allâme Efendiler de bulunurdu. Bunlar yazıhane kapısı önünde oturup ajans beklerler, günün siyasetinden bahsederlerken içeride başta mutasarrıf, bir çok zatların kahve ocağına girip çıktıkları görülürdü.

O zaman rakı şiddetli memnudu. Akşamcılar, fotoğrafcı Ziya ve bakkal Kâzim'in kaçak rakılariyle, yahut kazalardan getirttikleri göztaşılı zehirlerle demlenirlerdi. Saib'in teneke vuruğu sarı renkli rakısı meşhurdu. Yarım saat süren bu ayak üstü ığşi nuğşu müteakip eğer gidilecek bir ziyafet yoksa en yakın evlerden birine göçülürdü .

Yâran keselerindeki mevcudu israftan çekinmedikleri halde (Dem) lerinden bir damlayı esirgerlerdi. Halbuki Tahsin, şişesi boşaldıkça evdeki mevcut biterde akşam zilzurna olamam korkusuyla Saib'e uzatıp:

— Hak dost! Erenler! Şey'en lillâh, piran-ı harabat aşkına, diyerek — Kendi tabirince (Niyaz ve selman) da bulunurdu. Benim lise ziyaretimin ikinci akşamı :

Lokma-i gam ki gelugir-i melâl oldu bana
Şire-i mader gibi mey şimdi helâl oldu bana

Beytini okuyarak içeri girdi. Bu girişinin hoşa gitmiyeceğini

[1] bu cihetle (Dertli sıfatı kendisine lagap olmuştu.

bildiğinden beni kazanmak suretiyle mevcuda ortak olmak zekâsını göstermekte gecikmedi. Ve hemen bir tomar kâğıt uzattı. Bolu'da ve kimlerde ne gibi eserler bulunduğunu bilen Tahsin beni memnun etmek için şundan bundan bir kaç (Destan) elde etmiş bunlar onlardı. Bu destanlar benim Bolu tarihiyle ilgili bir çok destanlar elde etmeme saik oldu. Bulduğum destanların bir kısmını muallim Zekâî'inin tarihî malûmatı havi makale şeklindeki yazılariyle (Dertli) gazetesinde neşrettim. (Yusuf Paşa Destanı Bolu'lu Ahmet Paşa Destanı, Mudurnu Yangını Destanı Devrek Kazasının Adatepe köyündeki Peygamberlik ilân eden asî kadının ihtilâl hareketine ve bu hareketi idare (den Şair Efendiye, Bolu eşrafından kimlerden yardım gördüğüne, İhtilâlcilerin tenkili)ne dair destan [1] ve daha bir kaç mühim destan elde etmiştim. Bu meyanda Bolu Beylerinin hususî saz şairlerinin iki Bey arasında mukayeseli destanları. Ben destanı buluyordum. Zekâi tarihle teyit ve teşvik ediyordu. Neyazıkki bu faydalı çalışma benim ayrılmamla yarıda kaldı. [2]

Boluda bulunduğum iki defa da bir çok mahallî destanlar türkü elde etmişdim. Bu hususta muallim arkadaşlarımın, Bolu münevverlerinin çok yardımlarını gördüm. İkinci tabı yapılacak olan (Âşık Dertli) eserimin ihzarı hususunda Bolu'nun sevimli ve gayretli Belediye reisi Reşat Aker'in cönkler, yeni yeni vesikalar bulmak husundaki gayreti şükrana lâyıktır.

(Bolu Halkevi) bu destanları ve türküleri elde ederek (ABNT) la neşrederse memleket tarihine mühim hizmet etmiş olur.

[1] Bu hadiseye dair 1285 tarihli (Basiyret) gazetesinde bir resmî tebliğ neşrolunmuştur,
Kütüphaneler Umum Müdürü rahmetli Hasan Fehmi'nin bu hadiseye dair (Hakimiyeti Milliye) gazetesinde bir yazısı çıktığını, rahmetli Sadri Ertem'in (Çıkrıklar Durunca) romanının mevzuunu bu hâdise teşkil etti duymuştum.

[2] İftiharla söylerim ki (Bolu Salnamesi)nin yüzlerle sahifelik tarih kısmını Zekâî benim teşvikimle ve beş para almaksızın yazmıştır. Çünkü yazıdan para almak gururumuza dokunuyordu.

2 - Bir Musiki Haraketi

Medreseler son günlerini yaşıyordu. (İmam ve Hatıp) mektebi, medreselilerin bütün çırpınmalarına rağmen bir varlık gösteremiyordu.

Medreselilerin yeni ilim ve fenne adeta husumetinden, imam ve hatiplerin ekseriyetle cehil ve çirkin sesli olması yüzünden camilerin boş kalmasından müftü Efendi kendini manen mesul ve müttehim tutuyordu.

Müftü Ahmet Recaî Efendi halim, mütevazi, yeniliği ve terekkiyi seven bir zattı. (Allâme) denecek derecede âlim değildi Fakat iyi sıynet ve hamiyet sahibiydi. Bu iki fazilet ise kendisinde fazlasile vardı.

Hemen hergün medrese ve mekteplere dair görüşürdük. Vilâyet imam ve hatiplerini okutmak için çareler arıyordu. Onun bu hürmet ve taktire şayan niyetini fiile getirmek için basit bir proğram hazırladık. Bir çok imam ve hatipler merkeze getirildi. Müftülük dairesinde bunlar okutulmıya başlandı.

Senelerce medrese talebesi göründükleri halde senede beş gün medresede yatmamış, bir ders bile almamış bu cahil adamları okutmak için müftü Efendinin arzularına mümanaat etmeyişim müftünün hayret ve hayranlığını mucip olmuştu. Çünki o, beni medreseye ve medreselilere düşman sanıyordu. Hâlbuki yaptığımız proğramla bir çok cahillere yarım yamalak bir ilk

tahsil vermiş olacaktık. Maarif hesabına bu da bir kârdı. Bu cihetle her türlü yardımı gösteriyorduk.

Bolu'ya henüz geldiğim günlerde idi. Düzce'den gelen Kuvayı Milliye) gönüllülerini karşılamak üzere Hükûmet erkânı, Eşraf ve ahaliden mürekkep yüzlerce kişi Paşaköyüne kadar gitmiştik. Mevsim yazdı. Yolcuların daha bir saat sonra gelecekleri anlaşıldı. Halk grup grup ağaçlar altına oturmuş, Konuşuyor, ve daha doğrusu sıcaktan esniyordu. O günlerde Maltadan gelip (Türkoğlu) adlı bir gazete çıkararak Bolu Gençliğini kazanmıya çalışan eski ittihat ve Terakki mes'ul kâtibi (Koca) lâkabiyle anılan rahmetli Mitat Âkif, Burada da yüksek sesle herkesle alay ediyordu. Bir aralık gözüne ilişen Hafız Emin'e ve diğer hafızlara bir (ilahi) okumalarını söyledi. Hafız Emin'in gür ve tatlı bir sesi vardı. Usul bilmiyordu. Fakat usulsüz okuduğu gazeller lezzetle dinliyordu. Çünkü sesi çok yakıcı idi. Bilahara akşamları bir kaç kedeh parlattıktan sonra gazel okumak hususunda nazlanmak bilmediğini gördüğüm için şimdi hükmediyorum ki galiba bir ağaç dibinde biraz dinlenmişti. Çünki hiç nazlanmıyordu. Diğer hafız bir iki (Yarhey)i müteakip Nedim'in:

Tahammül mülkünü yıktın Hülâgû han mısın kâfir?
Aman! Dünyayı yaktın ateşi süzan mısın kâfir?

Beytini (Rast) tan bir gazel olarak okudu. Fakat (Meyan)ında meselâ (Yar hey), (Of,Of) falan gibi bir şeyler terdif etmek lâzımken (Medet Yâ Resûl - allah, Aman Yâ Habib-allah)diye haykırıyordu. Açık saçık bir gazelin ilâhi gibi okunması herkesin hayretini, (Ya Habib-allah) yerinde (Ya Habibe allah) nidası bir kaç kişinin hafif gülümsemesini mucip oldu. Meğer hafızlardan birinin sevdiği kadının adı (Habibe) imiş. Âşık hafız Ramazan Temcitlerinde sabah(Selât-ü selâm) larında (Ya Habibe Allah) diye sevgilisine seslenirmiş! Mithat malûm olan mütehakkimane eda ve sedasiyle:

— Sus! Gazeli berbat ettin! Diyerek biçareyi susturdu. Fakat ben bu güzel sesin boğulmasına acıdım. Bir gün müftü ile görüşürken bu vakayı hatırladık, gülüştük. Hafızın gazel ile ilâhiyi ayırt edemeyişini medreselilerin gururuna yakıştıramıyan müftü:

— Onun ve emsalinin cehlinden hepimiz mesulüz. Diyerek içini çekti. O anda zihnimde bir şimşek çaktı:

— Bu hafızlara, imam ve hatiplere biraz musiki terbiyesi vermek mümkündü. Dedim. Sevincinden ellerime sarıldı. Derhal şu neticeye vardık.

Şimdi Nafia Vekâleti Yollar Umum Müdür Muavini musiki bilginlerinden mühendis Fehmi Bey o zaman Bolu'da mühendisti. Muzika-i Humayun hanende ve hocalarından hafız Sadık ta oradaydı. Bu iki zatın nezareti altında bir musiki dershanesi açarak imam hatiplara hiç olmazsa düzgünce hutbe, ezan, mevlüt ve ilâhi okutmayı öğretecektik.

İlk derse Fetvahanede (Tövbe edelim Zünübün üze) ilâhisiyle başlandı. Her gün bir ilâhi geçiyorlardı. Bir gün Fehmi Beyle görüşürken söz Ahmet Rasim'in bestelerine intikal etti. (Lebi rengine Bir Gül konsun.) şarkısının Rasim'in olduğunu söyledi. O günlerde dilimden düşmiyen bu şarkının Fetvahanede imam ve hatiplere geçilmesine rica ettim. O akşam bu şarkı muvaffakıyetle geçildi. Artık ilâhi, mevlüt geride kalmıştı. Köy imam ve hatipleri, yerli hafızlar, müezzinler beş on gün içinde ağızlarını düzeltmişlerdi. Bu derslere esnaf kalfalarından güzel sesliler de iştirâk ettirilirdi.

Bir ramazan gecesi rahmetli Mutasarrıf Fahri ile bir dosta misafirliğe gidiyorduk. Büyük Cami'nin minaresinden:

— Allahü Ekber! Allahü Ekber! Nidası yükseldi. Bu güzel sesin ve ulvî hitabın tesiriyle o an bütün canlılar sanki nefes almaz oldu. Ezanı bir (Selat-ü Selâm) takip etti. Bunları dinlemek için bütün Bolu kulak kesilmişti. Evlerden lâmbalar sallanıyor, Minareye dibinden elektrik fenerleri tutuluyor.

Bu ezanı okuyan Hafız Emin Selat-ü selâmı okuyan polis. hafız....... idi. Daha beş on gün evvel mahaza güzel olduğu için dinlenen bu sesler şimdi usûl ve kaideye uygun lâhutî birer nefha olarak dinleniyordu.

İklim ve tabiatin insan ve hayvanlar üzerinde tesiri muhakkaktır. Kısaca görüşüme, basit bilgime göre suyu çok, ormanları bol yerler halkının sesleri sular kadar berrak, ormanlar kadar esrarlı oluyor. Bülbül'bile sulak ve ağaçlık yerler de yaşamuyor mu? Galiba onun içindir ki başta İstanbul olmak üzere sular ve çamlar diyarı olan Kastamonu, Bolu ve Çankırı havalisi halkından güzel sesli çok çıkıyor. Bu diyarlar halkı arasından (Hafız) çok çıkması her halde bundan ileri gelse gerek. Şöyle bir fıkra vardır:

Bir mecliste birisi Kastamonu'lular! diye söze başlar. O sırada hatırlı bir Kastamonulu içeri giriverince hemen sözü değiştirerek.

Evet Kastamonu'lular kimi emir olur. [1] diyerek bir terdit yapar.

Ben gerek Bolu'da gerek Kastamonu'da bir çok güzel sesler dinledim. Ne yazıkki terbiye görmediklerinden heder olup gitmişlerdir. O sırada Ankara Maarif Müdürlüğüne tahvilim hafız Sadık'la Fehmi beyin mukarrenetleri üzerine fetvahanedeki musiki meşkhanesi uzun ömürlü olamamıştır.

Bugün Bolu'da bir damla suyundan istifade olunamıyarak akıp giden bir çay gibi terbiye görmediği için dinlenilmiyen kimbilir kaç güzel ses vardır.

Vaktiyle Bolu'da kadınlar arasında musiki hevesi fazlaydı. Yazın her hafta galiba salı günleri, Ilıcalar Bolu hanımlarına eylence ve telâki yeri olurdu. Süslü tenteli öküz arabalariyla Ilıcaya gitmek bu günkü İstanbul hanımlarının Yalova ve Filorya tenezzühleri kadar cazibeli olurdu. Kimbilir kaç genç

[1] Eskiden peygamber sülâlesinden gelenler (Seyyit) veya (Emir) derlerdi. Yeşil sarık (Emirlik) alâmetiydi.

kadın ve kız bu araba ile Ilıcaya gitmek arzusuyla yatmış, kıvranmıştır. İşte bu Ilıca âlemlerine iştirak eden genç kadınların ut ve şarkı sesleri (Seben dağları) na çarpar aksi Bolu Hisarından duyulur gibi olurdu. Bu dağın eteğindeki çamlarda acaba billûr ses ve kahkahaların eseri varmı? Yoksa dallar arasından bir meltem gibi süzülüp gaip mi oldu?

Bir gün Bolu'nun gün görmüş yaşlı kadınlarından biri bir hafta evvelki âlemden bahsederken 36, evet 36, ut, keman, def, gibi saz saydığını söylemişti. Bu rakkam belki yanlış, belki mubalağalıdır. Fakat muhakkak olan cihet o zamanki Bolu kızlarının musikiye fazla hevesli olduğudur.

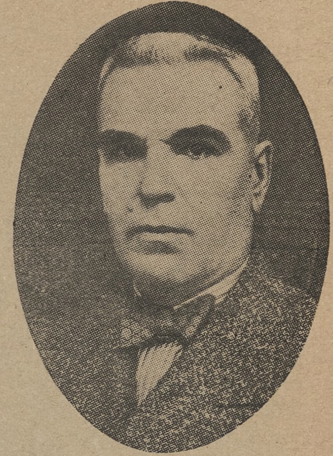
Bolu'da iken düğün ve derneklerden taşarak kulağıma gelen kız seslerinin billûrin akisleri hâlâ kulağımda çınlamaktadır. Bu iç gıcıklıyan bakir nağmeler alafıranga hüğkürmelerle bozulduysa acınır.

Nakış, dikiş gibi el işlerinde süslenmek ve yakıştırmak gibi zevk meselelerinde çok kabiliyetli olan Bolu kızlarının ilim el işleri ve musiki istidatlarına inkişaf sahası açmak için masarıfı idarei hususiyeden verilen bir (Kız İdadisi) açmıştım. Ne yazıkki mühim terakki hamleleri atan bu mektep sudan sebeplerle bir kaç sene sonra kapatıldı. Kızlarımızda ilim ve musikide çok geri kaldı. [1] Mazinin ihmâllerini telâfi için Bolu'da yeniden musiki hareketleri yaratmalıdır. Buna (Halkevi) delil olabilir. Unutmıyalımki Halk musikisi itibarile Bolu muhiti çok zengindir.

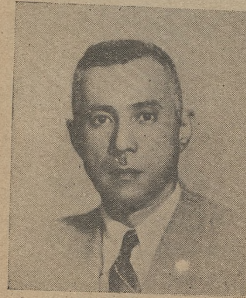
---

[1] bilâhare maarif vekili rahmetli necati ile bolu'yu ziyaretimizde Halkın arzularına tercüman olarak yaptığım rica üzerine bursa kız muallim mektebi boluya nakledilmişti. bir kaç sene sonra buradan kaldırıldığını esefle gördük. Halbuki bursadaki bina harap olduğu için mektep bolu'ya nakledilmişti. bu iki müessesenin kapanması sebebiyle bolu bedbahtır.

Yeni bir müessese kurmak isteyince ilk hatıra gelen eski vilâyet merkezleridir Sancaktan Vilâyet olmuş merkezlere üvey evlât gözüyle bakıyoruz. Yeni yeni mamur merkez kurmak için müesseseleri köy, kasaba ve kazalara olmazsa bile yeni Vilâyet merkezlerine dağıtmak zamanı gelmiştir.

Bolu'yu her gün biraz daha yeniye ve güzele götüren değerli Valimiz Dr. Sukûti Tükel

Parti ve Halkevimizin kıymetli, çalışkan başkanı A. Rıza Gökçesu

C. H. P. Vilâyet İdare Hey'eti

C. H. P. ve Halkevlerimiz

(Cümhuriyetin 21 inci Yılında)

Ali Rıza GÖKÇESU
C. H. P. ve Halkevi Reisi

Anayurt işgal edilmiş, yer yer (karşı koyma) hareketleri başlamıştı.

EBEDÎ Şef ATATÜRK'ün Sivas ve Erzurum kongrelerinde birleştirdiği bu kuvvetler üç mühim karara varmıştı. Bu kararlar:

1 — (Anadolu ve rumeli Müdafaai Hukuk cemiyeti) kurarak düşmana karşı kuvvetler yapmak.

2 — (Heyeti Temsiliye) teşkil ederek selâhiyetli bir makam yaratmak.

3 — (Müdafaai Hukuk)un gayesini çizmek idi.

Bu günkü Cümhuriyet Halk Partisinin ilk izleri bu kararların içindedir. Şu hale göre (Cümhuriyet Halk Partisi) Millî birliğin Sivas ve Erzusumda kurulması ile başlamıştır.

Bugünkü şeklini alan Partimiz Millî mücadele yıllarından bu tarafa Ebedî Şef Atatürk'ün ve arkadaşlarının bünyemizden aldıkları enerji ve hız ile kurulmuş ve gelişmiştir.

Mustafa Kemâl, işgal senelerinde ortaya bir fırkacılık dâvasını atmayı uygun görmediği halde, bir taraftan da arkadaşları ile birlikte (Halkçılık) adı altında kısa bir proğram hazırlamış, meclis (Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk gurubu)nu kurmuştu.

O zaman, bu yeni kurulan ve mebusların çoğunu içine alan (Müdafaai Hukuk Meclis gurubu) Büyük Millet meclisinin daha verimli çalışmasını sağladı.

Millet, kanıyla istiklâline kavuşmuş, (Lozan) Sulhu tahmin edilebiliyordu. Sivas ve Erzurum kongrelerinin dileklerinden birisi tecelli etmişti. Hudutları beli bir yurt, hür ve kuvvetli bir millet doğdu.

Türk Milletinin karşısına yeni bir dâva çıktı. Teşkilâtlanmak, plân ve proğram yaparak emin ve kuvvetli adımlarla yürümek. Mustafa Kemâl ve arkadaşları bunu da düşündüler ve gördüler. Yapacakları teşkilâtın adını (Halk Fırkası) koyarak iç dâvayı ellerine aldılar.

Yavaş yavaş bugünkü (Cümhuriyet Halk Partisi)nin şekillendiğini müşahede edebiliyorduk.

ATATÜRK bir taraftan (Halk Fırkası) hakkında millete fikirler soruyor, Bir taraftanda seyahete çıkarak yakînen milleti dinliyordu.

Mustafa Kemâl, bütün bü fikirlerle (Halk Fırkası)nı şahsi emellerin yeri olmaktan kurtardı. Bütün milletin arzularına cevap veren bir mahiyet kazandırdı.

İkinci Büyük Millet Meclisi toplanmıştı. Burada: Bir «Halk Fırkası teşekkül edecektir» dendi, ve 7 Ağustos 1923de de (Halk Fırkası) hakkında görüşmek için ilk toplantı yapıldı. Bunu takip eden toplantılarda nizamname incelendi, kabul edildi. 11-Eylûl-1923 de Reislik ve İdare Hey'eti azaları seçimi bitti.

Gazi Mustafa Kemâl Paşa (Halk Fırkası Umumî Reisi) seçilmişlerdir.

Artık bu tarihten itibaren Halk Fırkası memleketin idaresi mes'uliyetini eline almıştır.

23 İlkteşrin 1923 de Cümhuriyetin ilân edilmesi ile, Cümhurreisi seçilen Gazi Mustafa Kemâl Paşa vazifeyi haliyesinden bahsile Halk Fırkası Reisliğini Millî Şef İnönü'ye tevdi etti.

Bu tarihden sonra Millî Şefin bilumum Vilâyetlere yaptığı tamim ve neşrettiği beyanname ile (Müdafaai Hukuk) adı ortadan kaldırıldı.

15 Son Teşrin 1924 tarihli fırka toplantısında Partinin adı (Cümhuriyet Halk Fırkası) şekline girmiştir.

* * *

Her dört senede bir yapılan Parti büyük kurultaylarında adım adım ilerlemeler olmuş ve Türk milleti Partisi sayesinde bugünkü mes'ut hayatını yaşamaktadır.

Cümhuriyet Halk Partisinin memlekete yaptığı büyük hizmetler çoktur. Bunlar:

1 — Partinin rahberliğinden doğan büyük Millet Meclisi ve onun Hükümetinin yaptığı işler.

2 — Partinin memlekete getirdiği yeni düşünüşler, anlayışlar, siyasî ideolojidir.

Partinin çalışmaları bugün yurt hadudlarını da aşmış, dünyaya yeni bir amme hukuku atmış bulunuyor.

Bugünkü (Halkevleri) de Cümhuriyet Halk Partisinin eseridir.

* * *

«1932 senesinde açılan Halkevleri Partinin, millet bünyesinin ihtiyacına dayanarak kurduğu ve gelişmesi için imkânlar temin attiği müesseselerdir.»

Haklı olarak kıvancını duyduğumuz, Yurt içinde millî kültür, ilim ve san'at yuvaları halinde görülen Halkevleri, dokuz şubesi ile daima canlı daima önde ve hamleler yaparak yürümektedir.

Mükemmeliyeti, her insana çalışacak, eğlenecek teşkilâtı bulunmasından; muvaffakiyeti de bu teşkilâtını yaşatacak ve yapacak imkânları olmasındandır.

Dil - Edebiyat, Güzel Sanaatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dersaneleri ve Kursları, Kitapsaray ve Yayın, Köycülük, Müze ve Tarih şubeleri hergün olgun meyveler veren birer dal olarak gözümüzün önünde bizi imrendiriyor.

Cümhuriyetin 22 ikinci yılında, bu mutlu ve kutlu günde Parti ve Halkevlerimize bütün varlığıyle sarılan, onu kucaklıyan milletime hemşehrilerime sesleniyorum. Bolu'da veya Van'da, Kıbrıscık' ta veya Kâhta'da Yurdun köylerine kadar bu teşkilât girmiştir.

Muhterem partili, çalışkan Halkevci, Yurt ve istikbal senin genç omuzlarındadır. Tatlı ve güzel yolunda yürü! Bu sene bir yaşına daha gireceksin, güvenin sonsuz, övünüşün kutlu olsun.

Ormanlarımızı sevelim Nebatlarımızı tanıyalım

Cemil ÖZÇAĞLAR
Bolu Meb'usu

Kır Gezintileri : 2

Basınç altında bu kadar tazyika verdikten sonra kurutma odasının bir köşesine bırakılır. Yirmi dört saat geçince nebatları kurutan şahıs, kurutma odasına girer. Odanın pençerelerinden gelen güneş ışıkları hangi masa üzerine daha fazla gelmişse basınç aleti o masaya götürülür, aletin vidaları açılır. Üst kapağı kalkar, adî kâğıtları da kaldırdıktan sonra (Papiye filitre) kurutma kâğıdı arasından nebatlar zedelenmeden çıkarılır. Güneşli masa üstüne serilir. Eğer nebatın çiçek ve yaprağı karışmışsa düzeltilir. Adî kâğıtlar da, havalandırılmak üzere oradaki masaların üzerine yayılır. Nebatların küflendirilmemesine dikkat edilerek kâğıt üzerinde ve yahut ta nebatlarda (Göbelek) mantar isporları varsa güneşin ışıkları bunu mahvetmek üzere yirmi dakika kadar bütün kâğıtlar, nebatlar, güneş ışığından faydalandırılır. Bundan sonra, evvelki basınç işinde olduğu gibi ayni kâğıtlardan basınç altına yataklar yapılarak alete eski durumu verilir. Velhasıl küflendirmeğe meydan vermeden nebatlar, asıl şekillerini muhafaza etmek üzere böylece kurumuş olurlar. Kurumuş olan nebatlara kendi boylarının, bir iki santim daha büyüklüğündeki kartonlara ve yahut ta sert ve kalınca resim kâğıtları seçerek nebatlar, bu kâğıtlara yapıştırılır. Nebatları kâğıtlara yapıştırmada birkaç usûl varsa da en pratiği iki üç milimetre enliliğinde zamklı şerit kâğıtlarla nebatı kartona veya resim kâğıdına tutturmaktır. Bazı defa nebatın rengine uygun renkte iplik seçerek nebatı kartona veya resim kâğıdına dikmektir.

Yapıştırma veya dikme işi, nebatın her tarafından değil ; uzamış bir dalından, yaprak sapı veya çiçek sapı ortasından, iki kola ayrılmış

veya dallanmış sap ortasından olmalıdır.

Velhasıl nebat kâğıda tesbit edilir. Bundan sonra kartonun sağ tarafına etiket yapıştırılır. Bu etiketin üstüne de kartona yapıştırılan nebatın Plan (diyağramı) çizilir. Kartonun sol tarafına da ayni veçhile bir etiket daha yapıştırılır. Bu etiketin üzerine de nebatın Türkçe ismini, halk arasındaki ismini, fennî ismini, cins ve (Tür) Nevi ismi yazılır. Bu sütunun altına da bu nebatın nereden ve hangi gün ve hangi saatte koparılmıştır. Onun altına da nebatın familyası yazılır. Bundan sonraki sütunun altına da (Ekonomi, endüstri, eczacılık, doktorluk, tecim.. Bakımlarından faydaları) veyahut (insan ve hayvanlara fayda ve zararları) olması bakımından, velhasıl o nebat hakkında mümkün olduğu kadar kısa ve faydalı bilgi verilir. Böylece pekçok nebat cins ve türleri, nevileri topla birbirlerine yakınlık gösteren nebatları büyük kartona familyalara, familyaları da daha büyük takımlara ayırarak yurt nebatlarımızın canlı olarak kolleksiyonu yapılmış olur.

Kolleksiyonu yapılmış nebatları da böceklerden ve isporlardan korumak için hafif naftalin serpmelidir.

Böylece (Kuru ot mecmuası - Eryorize) haline konmuş nebatları da uzun müddet saklamış oluruz.

Bolu'dan seyahat intibaları

Y. Mimar **Bedri UCAR**

(Birinci sayıdan devam)

Hava gittikçe soğumakta ve yer yer kar lekeleri bize yukarıda bir tabiat tezadı ile karşılaşacağımızı göstermekte idi.

Doruğa yakın (Bakacak) denilen noktaya geldiğimiz vakit Düzce ovasını (Gümüş ovayı) hakim bir nazarla seyrediyorduk.

Burada göğün mavisi, çamın yeşili, suyun parlaklığı gibi üç güzel tabiat harikası birbirine o kadar güzel sarılmışlardı ki bunları seyretmek insana doyulmaz bir zevk veriyordu.

Bir tarafta kalplere korku veren uçurumlar, bir tarafta gözleri alan tepeler arasında bulunuyoruz..

Ne uçurumdan korku, nede tepelerden dehşet alıyoruz. Sadece bu güzel tabiat çerçevesini doyamadan seyrediyoruz.

Bolu dağlarının doruğuna vardığımız zaman bir metreden ziyade karla karşılaştık

Başımızı geriye çevirdiğimiz zaman ovada bıraktığımız baharı, dorukta da kışı seyrederek bu güzel tezadı gözlerimizle aynı zamanda birleştirebilmiştik.

Şimdi geniş bir ufku seyrederek tekrar döne döne Bolu'ya doğru iniyoruz. Karşımızda her tarafı dağlarla çevrilmiş Balu ovası, sağ tarafımızda batıdan doğuya doğru uzanan (Büyük su) çayı, bize rehberlik etmekte... 1500 2000 metre yüksekliğindeki Sündüce ve Seben dağlarının hakim bakışı Bolu'ya ayrı bir güzellik vermektedir.

Bir kaç saat sonra Bolu'ya gireceğiz.

Bolu : Bu çok eski mazisi olan şehirin her şeyden evvel bir tarihini yapalım.

Elimize geçirdiğimiz bir Salname bize bu malûmatı bakın nasıl veriyor.

(Anadolu şibih ceziresi ekvamından biri — Bitinyalılardır.. Bunların oturdukları kıt'aya - Bitinya - derler. Bitinya kıt'ası bugünkü Bursa, İzmit, Bolu, Ereğli kasabalarının bulunduğu yerlerden ibarettir. Yani Bursa Ertuğrul, İzmit sancakları ile Kastamonu Vilâyetinin kısmı garbisini Bitinya yahut Bitunya kıt'ası teşkil ediyordu. Bu kıt'anın meşhur belderi : Bitinyum Bolu - Pürusya - Bursa - Nikomedya - İzmit - Nikae - İznik - Halkedonya - Kadıköy - ,Herakliye İraklı ise - Ereğli idi.) İslâmiyetten evvelki Bolu hakkında aldığımız bu kısa malûmatı biraz daha derinleştirelim. Ve bugünkü Bolu şehrinin nasıl teşekkül ettiğini öğrenelim. Yine sahifeler arasında şu satırları görüyoruz.

(Livanın ciheti şimalisinde takriben dört kilometre kadar mesafede vaki, avam beyninde-Halı hısar-namı ile yadolunan-Eski hisar-nam habenin Bitunyum şehri kadiminin enkazı olduğu rivayet edilmektedir.)

Bundan anlıyoruzki bugünkü Bolu şehri yüzlerce sene evvel enkaz haline gelen bir başka şehrin harabeleri üzerine tesis edilmiştir. Yani belkide bir felâket bu beldenin sinesine bir kaç defa saplanmış ve acı tesirler yapmıştır.

Kamusu-ilâm müellefi Ş. Sami beyin harabeleri üzerine bugünkü Bolu'nun tesis edildiğini haber verdiği şehir (Hadriyanopolis) kasabasıdır. Bu kasaba Roma İmparatorlarından (Adriyen hadriyanos) tarafından buralara yapıldığı ve hatırası olmak üzere kendi ismine izafeten tesis edilmiştir. Rumcada (Polis) lâfzının şehir manasına geldiği, ve bu kelimenin kesreti istimal ile tahrif edilerek bugünkü -BOLU- olarak meydana çıkarıldığı anlaşılmaktadır.

Muhtelif tarihi akibetler Bolu'yu kovalamış, fütühatlar, cenkler birbirini takib etmiş ve bu şehirde elden ele geçerek nihayet (Onbirinci kurumu milâdide Bitinya kıt'ası, Bolu havalisi idarei Selçukiyeye geçmiş) olduğunu öğreniyoruz.

Bundan sonra Sultan Osman zamanında-Konur Alp tarafından (1317 M. 717 H.) de Türk idaresine dahil olmuştur.

Aşık paşa tarihinde; Konur Alp zaferini şöyle izah ediyor:

(Konur Alp kılıcı Boluya saldı
Veli Akyazıda düz basar oldu
Uzunca belde kâfire buluştu
İki gün gecesiyle hoş duruştu
Oradan kâfiri döndürdü koğdu
Konur Alp düz pazarı tuttu)

Konur Alp tarafından zaptedilen bu belde uzun zaman-Konrapa-namı ile anılmış ve sancak beyliği ile idare edilmiştir. Bir aralık Voyvodalıkla idare edilen bu belde bilahara müstekil sancak olmuş ve Meşrutiyetin ilânı ile de müstakil liva olarak idare edilmeğe başlanmıştır.

Bu şehrin kısaca bir tarihini yaptıktan sonra bizi meraka sokan yegâne şey buranın bundan evvel bir deprem felâketi geçirip geçirmediğini araştırmak olmuştur. Bu hususda (müstekil Bolu sancağı salnamesi)nde bulduğumuz bir bendi aynen kaydediyoruz:

(Şehir civarında, tarlalarda, pek çoh mezarlara, hiristiyan mezarlarına tesadüf edilmiştir. Bunlar-Kladiyopolis) şehri kadimine yahut büyük hareketi müteakip eski hisarın olduğu mahalden şimdiki Bulu şehrinin bulunduğu mevkie getirilen ve ismi kalbedilen - Kladiyopolis-şehri cedidi ahalisine ait olacaktır.) Bu kayıttan çıkardığımız neticeye göre bu şehir Klodiyopolis veya Hadriyanopolis şehirleri-ki bu iki şehrin bir birinden ayrı olduğu fakat mütecavir bulunduğu tahmin edilmektedir. Epeyce evvel büyük bir zelzele geçirmiş ve şehrin yerini değiştirmek lüzümu o vakit bissedilmişti.

Şimdi ufak bir kuruluş tarihini yaptığımız Bolu şehrindeyiz.

Çok müteesifzki tabiatın bütün güzelliklerine sahip olan bn şehri geçirdiği acı imtihanın akabinde görmüş oluyoruz.

Anıt park önünde otomobilden indik. Atanın dimdik ve vakur bir heykeli ile süslü olan bu yemyeşil park şimdi Kızılayın bir şefkat yuvası haline girmiş sehhar yeşillikler içinde sıra sıra dizilmiş bembeyaz hasta çadırları. Beyaz gömlekli hasta bakıcıların şefkat taşıyan hummalı faaliyetleri bir taraftan iç sızlatırken bir tarafdan da göğüs kabartıyordu. Muhakkak ki 31-İkincikânun-944 akşamı bu güzel parkın gözlerinde ve gönüllerindeki güzel hatıraları ile rüyalarına dalanlar bu parkın 1-Şubat-944 sabahı Bulu'yu içten kanattan acı felâketin mercei olacağını düşünmek bile istememişlerdi.

İşte buradan başlıyarak bu güzel Şehirin acı panaramosunu şimdi sizinle seyredeceğiz :

Yavaş yavaş şehri dolaşalım: HükümetKonağı önündeyiz her an üzerinize çökecekmiş gibi duran bu dört katlı muazzam binanın bu hali yüreklere korku ve kalplere sızı vermektedir. Üzerinde hâlâ Türk bayrağı durmadan dalgalanan bu harap bina kitlesinin her bir parçası küçük küçük parçalara ayrılmış, çatlamış, ve şakulünden inhiraf etmiş olarak mukadder akıbetini beklemektedir. Binanın arka duvarı çökmüş kat döşe-

meleri birbirinin içerisine geçmiştir. Kâh çökmüş bir döşemeden atlıyarak kâh bir yana yatmış merdivenden çıkarak içini dolaştığımız binanın eşyasından hiç bir parçasına el sürülmemiş bir vaziyettedir.

Zelzeleden bir gün evvel yazı yazılan kâlemler hokkaların kenarlarda en son tetkik edilen dosyalar masalar üzerinde bir toz ve bir enkaz yığını altında durmaktadır. Duvarda asılı saatler zelzelenin vukuu ânı olan 6 yı 24 geçe durmuştur. Bir gün evvel içinde çalışan bu bina bir gün sonra baykuş yuvası haline gelmiştir.

Bakın şehrin sokaklarında gördüğümüz manzaralara: Üç katlı kâgir bir apartmanın çatısı birinci katın üzerine binmiş aradaki iki kat tamamen yok olmuştur. İnsan hayret ediyor bu katların malzemesi nerede dir?. Beri tarafda yana yatmış bir ev kapıları tagiri şekilden sıkıştığı için içendekiler pençereden çıkartılmak suretile kurtarılmış, biraz ötede toprak üstünde bir çatı enkazı. tuğla ve taş yığınları.. Bilenler bu enkazın yerine dört katlı bir apartmanın mevcudiyetini haber veriyorlar. Kâh direkleri dışarı fırlamış evler, kâh temelleri kaymış binalar yollarda sık, sık tesadüf ettiğimiz manzaraları teşkil ediyordu. Biraz daha dolaşalım. Ahşep minareli bir mescidin minaresinin çatının üzerine temamen yattığını görüyoruz. Diğer tarafda çarşı içindeki Büyük camiin minaresi muazzam gubbeyi delerek içeriye girmiş öbür yanda iki bina birbirlerine yaslanarak tehlikeyi zararsızca atlatmışlardır. Bu ve buna benzer misallerile şehir acı bir manzara arzediyordu. Her sokak köşesi, her boş arsa çadırlarla barakalarla ve bazende kilim ve branda bezinden yapılmış garip melcelerle dolmuştur.

Yağmur, soğuğa, ve çamura rağmen (mihneti zevketmektedir alemde hüner) diyen Türk halkı her gün fasılalarla devam eden yer depreminin tesirlerinden kendini korumak için bu küçük meskenler içinde hayatların dan memnun yaşamakta idiler.

Okuyucularıma buraya kadar Bolu'ya bir seyehatin ve Bolu şehrinin depremden sonraki bir panaromasını seyrettirdim. Bundan sonraki yazılarımda zelzelenin yaptığı tesirlerin misalleri ve sebeblerile aynı zamanda korunma çarelerile beraber inceliyeceğiz.

Türklerde Yazı

(Hattatlık)

Emin BARIN
G. S. Akademisi Öğretmenlerinden

Hiç şüphe yokturki Türk sanatlarının en önemlisi ve henüz lâyıkile tetkik edilmemiş olanı YAZIdır. Bu gün Türk yazısı hakkında esaslı bir tetkik mahsulü esere malik değiliz. Şimdiye kadar yazılanlardan Alinin (Menakibi Hünerveran)ı, Nefes zadenin (Gülzarı Sevab)ı, Suyolcu zade Necip efendinin (Devhatüt Küttab)ı, Müstakimzade Süleyman Sadettin efendinin (Tuhfetül Hattatin)i gibi eserler ancak kıymet hükümlerini taşıyan enfüsî eserlerden başka bir şey değildirler. Yine bu eserlerden sonra yazılan Habip efendinin (Hat ve Hattatan)ı sanata bigâne bir adamın indî ve tarafkir hükümlerini taşıyan bir eserdir ki kıymeti ilmî olmaktan ziyade edebîdir.

Yalnız İsmail Hakkı Baltacıoğlunu bunlardan ayırmak icapeder. İslâm ve Türk yazılarını esaslı bir şekilde ilk tetkik eden ve eserleri mukayese suretile yazının ciddî tahlilini yaparak sanat tarihini muhtelif mecmua ve kitaplarında izah eden odur. Esasen kendisi de bir hattat olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu mesleğinin bir işçisi olarak yazıyı kuvvetli mukayeselerle tetkik ve tahlil etmiştir. Onun bu tetkikleri islâm ve Türk yazılarını tetkik edecekler için en emin vesika, en doğru yollardır. Yine kıymetli müdekkik arkadaşım Rıfkı Melûl Meriç Güzel Sanatlar Akademisinin çıkardığı (Türk Tezyini Sanatları) serisinin ilk kitabında (maalesef serî tamamlanmamıştır) yazının tekâmül safhalarını esaslı surette incelemiştir.

İslâm dininde yazının hususî bir mevkii vardır. Canlı resim tersimini men eden hâdislere mukabil allahınkelâmını, peygamberin hadisini zaptedip ebedileştiren yazı için mevcut sebepler, bilhassa iki süsleme san'atının yani Cilt ve Tezhibin ilerlemesine de zemin hazırlamıştır.

Hattât yazı yazarken yalnız bir değil, aynı zamanda dinî bir vazife yaptığına kanî idi. İmâmı Süyuti'nin meşhur kırk hadisi (Ehadisi Erbâini) ve daha bir çok hadisler yazının kudsiyetini anlatır,

Hattatlıkta terkip ve istif sadece bir cemi değil, onu kafasında günler ve aylarca düşünerek şekilden şekle koyan hattâtın bir icadıdır. Şu halde harflerin birleşmeğe, uzamaya müsait oluşu bu sanatın ilerlemesi için bir vasıta olmuştur. İslâm yazılarının bir san'at olarak inkişafında mühim olan âmillerden biri de umumiyetle harflerin hendeseye istinat etmeyip (Kalem) dediğimiz sabit kalınlığa tâbi olması, yazıların resmedilmeyip elle yazılmasıdır. İşte mecburiyet san'atkârları mahdut bir daire içinde bulunan Elin iradî hareketlerini tesbite sevketmiştir. Yazının diğer güzel san'at şübeleri arasındaki mevkii ve güzellik unsurlarına gelince: Eskiden bir çokları güzel yazılara (Mimarlık Tezyinatı) deyip geçmişlerdir. Eğer tezyinat sözünden kastedilen mâna tabiatı değiştirerek uslûba vezne sokulmuş terkipler ise yazı bu değildir. Çünkü yazı güzellik unsurlarını ekseriya tabiatta arayan bir sanat şubesi değil bir kalemin tabiatı dahilinde çizgilerin vezin ve musikisidir.

Türkler yazıyı başlı başına bir tezyinat, bir sanat eseri olarak kabul etmişler Araplar gibi başka tezyinatla karıştırarak yazının kendi güzelliğini boğmamışlardır. Yani arap san'atkârları yazıyı bir tezyinot unsuru, bir tezyinat vesilesi telâkki etmişlerdir. Türklerin yazıyı tezyinattan ayırmaları yazının ayrı kıymetler taşıyan güzellik unsuru telâkki edildiğini gösterir. Yazıların düz, satır halinde yazılmayıp istif edilmesi topluluk, birlik, inzibat fikirlerini hatırlatır. Bu tekâmül, yüksek bir zevkin eseridir.

Yazının heyeti umumiyesi itibariyle insan vücudu ve uzviyetleri arasında münasebetler mevcuttur. Hattâ bu yüzden Yazı (bacaklı, tıknaz gözlü kambur, düşük) gibi teşrihi vasıflarla tenkit edilebilmiştir.

Yazının bediî kıymetlerinden başlıcası şüphesizki tenasüp güzelliğidir. Yazıda tenasüp eski Yunan mimarisinde olduğu gibi yalnız bir vasıf değil, belki bütün vasıflar tenasüp hıssasının bir neticesidir. Sadelik fikri yazıda büyük bir kıymettir. Netekim Sinan devri mimarisinde bütünde vuzuh ve sadelik en üstün vasıftır. Türk yazı tarihinde sadeliğe yaklaşmıyan Celî Üstadı Mustafa Rakım ekolüne mukabil sadeliği haşinlik ve vahşilik derecesine götüren bir Mahmut Celâlettin çığırı mevcuttur.

Yazıda san'atkârların müvaffakıyetle müracaat ettikleri kuvvetlerden

biride azamettir. Bu en ziyade sülüscelîsi ve kûfi gibi bünyeleri iktizası ağırlığa, kalınlığa, kuvvet ve kudret duygularının ifadesine elverişli yazılarla mümkün olabilmektedir. Türkler hendesî şekillere istinat eden kûfi yazısına kendi duygu ve hisleri icabı fazla rağbet göstermemişler, fakat Sülüscelîsinde. Mustafa Rakım, Kazasker Mustafa İzzet, Mehmet Şefik gibi üstadlar sayesinde eşsiz şaheserler yaratmışlardır.

Sanatkârların müracaat ettikleri bir kuvvet te azametin mütenazırı olan incelik hissidir. İncelik hissi, azamet hissi gibi irademize değil kalbimize, hissimize, ruhumuza hitap eden bir kıymettir. Türk yazıları için de bu hissi en büyük belâğetle ifade edebilen yazılar Talik ve Divanî yazılarıdır. Esasen bu yazılar bünye itibariyle bu hisleri ifadeye pek elverişlidir. Sayısız Türk hattatlarının Nesih yazıları incelik hissinin bir ifadesidir.

Şu halde Yazı; Resim, Heykel, Tezyinat gibi bir takım beşerî hislerin tasvirine, tecellisine bir mevzudur. Dinî, fikrî, mantıkî, iradî gibi bir çok kıymetleri, diğer sanat şubelerinin eserlerinde, saf mücerret olarak aramak nasıl mümkün değilse yazıda da aramak doğru değildir.

Yazı şeklin san'atıdır. İslâm ve bilhassa Türk san'atkârları şekle sığabilmesi mümkün her duyguyu yazı ile ifade edebilmişlerdir. Hattâ islâm âleminde (Kur'an Mekkede nazil oldu, Mısırda okundu. İstanbulda yazıldı.) sözü bir darbımesel haline gelmiştir.

En büyük dâvamız

- İlköğretim -

Necmi EREN

«Türk milleti ilk öğretimde göz diktiğimiz amaca vardıktan sonra büsbütün başka kudrett[illegible] varlık olacaktır. İstihsalimiz, yan[illegible]zancımız b[illegible] sayede çok artacak; [illegible]leket yüksek bir teknik kabiliyet elde edinecek; büyük milletimizin yaratılıştaki kabiyetleri içinde insanlığın bütün iyi vasıfları engin değerler alacaktır. Çok kuvvetli ve çok kiymetli bir millet olmanın çaresi ilk öğretimin tamamlanması ile elde edilmeğe başlanır.»

İNÖNÜ

Millî Şefimizin, ilk öğretim dâvası hakkındaki kıymetli ve değerli yazılarını okuyup bu dâvaya bütün varlıklariyle inananlar çok. Fakat bu dâvanın ne olduğunu anlamıyanlar, bu örnek ders ve terbiye yollarını gösteren yazıdan hâlâ nasibini almadan dolaşanlarda yok değil. Bunların ilk öğretim dâvasına tamamiyle yabancı olduklarını söylemek istemiyorum. Şüphe yokki bunlarda bu millî dâvanın memleket hududlarından yabancı hudutlara kadar varan akislerini duymuşlar, ve yalnız iyi bir şey olduğunu düşünmüşlerdir. Fakat bunun, millî mevcudiyetimizin, Millî vahdetimizin tam bir inanla ele alması lâzım gelen bir büyük dâva, hattâ büyük dâvaların dâvası olduğunu anlıyamamış-

lardır. Bu işin doğruluğunu, iyiliğini bildikleri halde; dâvayı dâva ola rak benimsememişler, ideal olarak yüreklerine yerleştirmemişlerdir.

Şuna şükredelimki DEMİRYOLU ve ORMAN dâvalarımızda o duğu gibi aydınlarımız arasında bu büyük dâvayı hiç kavrıyamam olanlar yoktur.

Millet ve memleket dâvalarını, ruhlarda heyecan uyandıracak ic olojilerin örgüleştireceği, tam inanmış gönüllerin bütünlük ve birliğin hiç bir zorluğa uğramadan kazanacağını biliyor ve inanıyoruz. Mi Şefimiz bizden bu inanı bütün vatandaşlara aşılamamızı istiyorlar. «A cak bu suretle devletin ruhuna yerleşmiş bir inanışın ve bir ıstırabı yankısını vatanın bütün ruhlarına vermeğe muvaffak oluruz.» Diyorlar Bu millî inanı yaymak yalnız resmi iş sahiplerinin vazifesi değil; bütün aydınlarımızın vazifelerinin çerçevesi içine giren bir vatan borcudur.

1919 İhtilâlinden beri bir çok dâvalar ele alındı ve başarıldı. İlk öğretim davası da bunların arasına kazanılmış en büyük bir dava olarak katılacaktır. O zaman senelerden beri milletimizi, cahil bırakan kötü talihin mahkûmu olmakdan kurtulmuş görmek millî heyecan ve sevincimizi artıracak göğüslerimizi iftiharla şişirecektir.

O zaman vatandaşlarının hepsi aydın insanlar olan bu vatanda Türkün büyük kabiliyetlerile kurulan bir medeniyet bütün heybetile yükselerek muasır medeniyet ufkunun son merhalesine erişmiş ve hattâ geçmiş olacakdır.

İlk Öğretim dâvası millî muvaffakiyyetlerimize açılan kapıların anahtarını elinde tutuyor. Amacımız bu büyük dâvayı içimizde maddeleşen idealler dünyasında mihraklaştırmaktır.

Bunun için zaman ve mekân düşünmeden avaz avaz haykırmalıyızki dağlarda sürülerini otlatmaktan başka bir şey düşünmiyen çobanlar dahi ilk öğretim davasının mahiyetini anlasın, bu büyük ve millî dâvamızın meş'alasini yüreğinde yaksın.

O zaman kendimizi baş döndürücü bir sür'atle ilerliyen medeniyet kervanının ön safına, haklı bir gururla geçmiş bulacağız.

Son yer sarsıntısı münasebetile Hemşerilerimle dertleşme

İhsan ARAR

Münakalât Vekâleti Hukuk Müşavirlerinden

Her sahada olduğu gibi bilhassa iktisadî alanda kalkınmak ihtiyacında bulunan ve bu gayeye ulaşmak üzere sükûnetle yürümekte olan Şirin Bolu 1944 yılının Şubat ayında sarsıntı felâketine uğradı. Bu felâketi gözleri görüp acı gayıplara uğrayan, maddî manevî zarar gören hemşehrilerimizin duydukları ıstırabın şiddetini ölçmeğe imkân bulunmamakla beraber bu felâket haberini hariçte, felâket bölgesinden uzak yerlerde öğrenen her vatandaşın hissettikleri ıstırab da çok büyük olmuştur.

Başta Cumhuriyet hükûmeti olmak üzere herkes bu felâketin acılarını paylaşmayı, hafifletmeyi, elden gelen yardımı yapmayı Millî ve insanî bir ödev bilmiş ve bu uğurda gereken her fedakârlığa seve seve katlanmıştır.

Bütün zorlukları yenerek vaktında âcil yardımı yetiştirmek hususunda Cumhuriyet hükümetinin ve her felâkette vatandaşlara şefkatini esirgemeyen Kızılayın gösterdikleri yakın ve candan alâkalarını şükranla anmak vazifemizdir.

Her felâkette olduğu gibi yer sarsıntısı felâketinde de gerek resmî makam sahibi vazifeliler ve gerekse halk büyük bir şaşkınlık devresi geçirmekte ve pek tabiî olarak vaktında alınması gereken tetbirler düşünülememektedir.

İdare âmirleri selâhiyetlerinin derecesini düşünerek cezri tetbirler ittihazında tereddüt göstermekte, diğer taraftan felâkete uğrayan vatandaşlar yardım beklemekte ve bu yüzden buhran artmaktadır. İşte bir kaç yıldan beri yurdumuzun muhtelif bölgelerinde zaman zaman tahribat yapan yer sarsıntısı felâketi karşısında görülen bu açıklı manzara

Hükümeti esaslı tetbir almağa mecbur etmiş ve bu maksatla sars- ı
dan evvel ve sonra alınacak tetbirleri gösteren bir kanun kabul a
mek suretile felâketle mücadele işi plânlaştırılmış ve mesainin ve;
arttırılmıştır.

Kanun esas itibarile mahallî idare âmirlerine geniş selâhiyetler t
nımakla beraber vatandaşlara da önemli vazifeler yüklemekte ve b
ödevlerini yerine getirmiyenleri ceza tehdidi altında vazifelerini yaj
mağa mecbur etmektedir.

Yine şükranla kayıt etmek isterizki Türk topluluklarında vatandaş
lar, muntazam bir teşkilâta bağlanmadıkları halde bir felâket karşısın-
da derhal birlik gösterip yardıma muhtaç olanlara koşmakta ve elden
gelen fedakârlığı esirgememektedir.

Bu hal; Türkün ezelî ve kendisine hâs müstesna bır meziyetidir. Bu meziyeti sayesinde Türk bir çok mahrumiyetler ve müşkillerle karşılaşdığı halde güçlükleri yenmesini bilmiş ve devamlı mücadeleden usanmamıştır.

Esasen her işi Hükümetten beklemek doğru olmadığı gibi bu günkü şartlar altında Hükümetin üzerine aldığı çok büyük vazifeler düşünerek imkânsızlığı da göz önünde tutmak lâzımdır. Proğramında halkın refahını memleketin imarını esas gaye ve prensip olarak kabul eden Cumhuriyet Hükümetine bu amacının tahakkuku uğrunda vatandaşların yardım etmesi kadar tabiî ve semereli bir faaliyet tasavvur edilemez.

Kan ve ateş içinde çırpınan dünyamızın bir köşesinde sulh ve sükûn içinde yaşamak bahtiyarlığına bizi eriştiren en büyüğümüz aziz Millî Şefimize sarsılmaz bağlılığımızı tekrar eder ve onun gösterdiği nurlu yol üzerinde azim, metanet ve cesaretle yürüyen Cumhuriyet Hükümetine bu vesile ile bir daha şükran borcunu yerine getirerek milletin refahı ve yurdun imarı faaliyetinde hayırlı başarılar dileriz.

Abant'ı nasıl imar ve ihya etmeli

Ferit MANCARCI

Yurdun bu güzel, şirin ve şirin olduğu kadarda cazip ve panoramik olan Abant'ı Türkiyede yeni bir Turistik yeri olarak tanıtmak için yapılan neşriyat ve propagandanın kâfi olduğu anlaşılmış bir hakikattır.

Abant'ın da zelzeleden hasar gördüğü, mevcut bina ve tesislerin istifade edilmez bir durumda olduğunu bilen ecnebiler bile şurasını nasıl bir yermiş diye günü birliğine görmeğe gelenler bulunduğu gibi yüksek etiketli Avrupa ve Amerikanın en yüksek sosyetesine mensup ailelerinde gelmesi ve Ayrılanların (Abant) hakkındaki taktirkâr temennilerini ve Abantın dünyanın çok sevilen turizm yerleri meyanına girdiğini ifadeleri ati için Bolumuza dolgun vaidlerde bulunduğunu anlatmış bulunuyorki; bu bizler ve Bolululara pek büyük müjde demektir.

Fakat, bunları anlamak sevinmek kâfi değildir. Avrupalı, Amerikalı bir turistiğin böyle mesire ve istirahat yerlerinden beklediği ve bunları tatmin edecek ihtiyaç ve konfuru temin etmek ve bir an evvel üzerinde bu sevgi ve cazibe varken Abant'ı imâr ve ihya etmek başta gelen vazifelerimizdendir.

Halihazır Abant'ta hıtamı kuvvei karibeye gelen ve tefrişinden sonra her yönden talep ve ihtiyaçları karşılayacak vüs'at ve cesamette ve her türlü konfuru havi muhteşem bir dağ ve spor evi binamız varsada buna ilavesi luzumlu daha bir çok tesisler de vardır. Abant için şimdiye kadar nasip olmıyan alakayı diriğ etmeyen Sayın Valimizin himmetile yapılan otel ve tasdikli çok güzel bir imar plânı ile atide yapılması gerekli işleri irae eder projeleri mevcuttur. Abant'ın Devlet Orman İşletmesinin minnettarı bulunduğumuz mesaisile açılmış ve çok güzel güzer-

gâhtan geçirilmiş yeni bir yoluda vardır. Abant yaz ve kış her sporcunun ve turistiğin arzuladığı hususiyetleri cami olduğuna göre, bu yolun şimdilik makadam şosa ferşiyatını, ileride asfalt dökülmesini sağlamak imar planile projelerini tatbik etmek muhakkak lâzımdır. Bu lazimeyi uzatmaksızın yerinde ve zamanında yapmadığımız taktirde bu güne kadar büyük himmet ve gayretlerin mahsulü neşriyat ve propağanda ile Abant üzerinde ettiğimiz sempati öyle bir reaksiyon yapatki; bizler için ebedî bir husran olabilir.

Bu hakikatlerin yapmasını borçlandırdığı işleri haddi zatında dar olan Vilâyet bütçemize tahmil ederek beklemek mümkünattan olmayan bir işi temenni demek olacağından bunun üzerinde esaslı tetkik ve tetbirlere baş vurmak zamanımız gelmiş ve çatmıştır. Bu imkânlardan başta hatıra gelen şu üç çare üzerinde durmak, acaba nasıl olur diye adını taşıdığı Halkevimizin kültür mecmuasında bir hasbihal zemini yapmak yerinde olurmu? bilemem.

1 — Bazı şehir ve kasabaların güzelleştirilmesi ve imarı işleri için müteşebbis zevatın ön ayak olmasile ve mahalli halkının cemiyet veya şirket tesis ve sermaye vazettikleri ve bu kabil imarda muvaffak oldukları görülmektedir. Bizde böyle bir teşekkül meydana getirerek hem Abant'ı yapılması bizce mecburi ve zaruri imara kavuşturmak ve hem sermaye vazilerine kâr temin etmek imkânını.

2 — Abant'a gelen ecnebilerin kısmı azamı çok zengin, milyoner olduğuna, bunlarla temas ve anlaşma yolunu bulurak bu zengin zevat sermayesile veya bunların delaletile bu kabil imar ve inşa işlerile müstağli her hangi bir bankaya bu imarı yaptırmak fırsatını;

3 — Büyük istikbal vâd eden Abant'ı Türk turizm birliği veya Yalova krplıca mesirelerinin yapıldığı gibi devlet elile imarını temin etmek çaresini bulamazmıyız.

Tarihte kadın ve aile hukuku [1]

Mehmet YAMAN

İLK DEVİRLERDE :

Kadın meselesi, insanlık tarihi kadar eskidir. Bir ana olmak itibariyle, insanların aziz annesi olan kadın, bu uzun zaman içinde yer yer ve zaman zaman her toplulukta değişik durumlarda görülmüştür. En eski insan topluluğu olan klan devrinden bugüne kadar sabit bir karekteri teslim edilememiştir.

Klan içinde sosyal ailenin ilk mevkiini görmüş oluyoruz .

Klan'a bakarsak : İlk Aile ana ailesidir. Bu ana ailesinde aile reisi ve aile sultasını temsil eden validedir. Bu ailede hukuk ve iş bölümü olmadığı için ananın özel bir üstünlüğü hatıra gelmemektedir. Burada üstünlük anaya değil, ana tarafından dayıya verilmiştir. Sadece kadın kan dökücülüğü (Hayiz) sebebiyle totemik işlerde vasıta olmakla üstün kimse gibi görünür.

Ana ailesinden sonra, yeni bir aile tipine geçiş görüyoruz. Bu aile, baba tarafından hısımlardan teşekkül etmektedir. Bu ailede hısımlık yalınız erkek tarafından olur. Bu ailede fertler, biribirine müsavidir. Mal müşterektir, miras bölünmez. Ve baba, ailenin şefidir. Türklerde bu ailenin tipinden Soy'a raslıyoruz. Bu soy ailesinde hısımlık, hem ana, hem baba tarafından müsavidir.

[1] Bu başlık altında İlk Devirlerde - Hıristiyanlıkta - İslâmiyette - Rönesanstan sonra Avrupada; Tanzimattan beri ve inkılâptan sonra bizde kadın ve aile hukuku yayınlanacaktır.

İncelediğim eserler :

İçtimaiyat : Mehmet İzzet. Sosyoloji : İ. Hakkı Baltacıoğlu. Aile : Pol Jane'den Ter. Halil Türkmen. Aile Hukuku : Necib Ali. Tanzimat : Maarif Vekilliği. Medenî Kanun. Kadın Nedir : Cemil Sena, İnkılâp Tarihi.

Bundan sonra bir aile tipine daha raslamaktayız: Bu ailede bat tarafından gelen mutlak bir şefin hakimiyeti vardır. Hukuk bakımı. dan bu ailenin asıl hususiyeti, aile şefinin mutlak bir hakimiyet taşı masıdır. Türk ailesinde Ana Baba ailesi tipine raslanmamıştır.

Yunan Tarihçilerinden Herodot'un verdiği bilgiye göre:

Eski Giritlilerde, Etrüsklerde kadının mevkiinin mühim olduğu v ailede hâkim olduğunu görüyoruz.

İnsa'nın doğuşundan bir kaç yüz sene evvel, Baba Aile'si hakimi yeti görülmeğe başlamıştır.

Ana hakimiyeti esas olan Amazonlarla, baba hakimiyetini ailed istiyen Yunanlıların, bu geçişde çarpışdıklarını bile görmekteyiz. Bı Amazonlara, İskender Hindistan seferinde rasladığını söyler. Ziya Gökalp'in Mader Şahi şeklinde tercüme ettiği bu aile tipinde çok evlenme vardı. Bu ailede zevçler kadının gösterdiği vazifeyi yaparlardı. Meselâ bir kadının beş zevcinden birisi koyunları otlatır, biri çift sürer, diğerleri de kadının emrettiği çeşit çeşit işleri görürlerdi. Bu aile tipine buğün, Avusturalya, Amerika yerlilerinde ve Hint kabilelerinde raslanmaktadır. Bugün, Pirenelerin eteklerinde yaşıyan Kantaber'lerde bu tipin, erkeği beğenen, seçen kadın olduğu şekline dahi raslanmaktadır.

Basit topluluklarda, bir genç kız, büluğ alametlerini gösterince her şeyden tecrit edilir, hatta diğer insanların bastığı toprağa bastırılmazdı. Ziya Gökalp'in bu husudaki araştırmasına göre kızın ve kadının hayiz zamanlarında toprakla ve güneşle temasa getirilmemesinin sebebi Bunlar vasıtasiyle diğer insanlara sirayetine mani olmaktır.

Âdet halindeki genç kız, ot yığını ile döşenmiş, güneş görmez bir odaya hapsedilir, yanına hayizden kesilmiş bir ihtiyar kadın girip çıkabilir. Kızın yemek kapları da ayrıdır. Gaston Rişar'ın araştırması Avusturalyada bu ailelerin bulunduğunu göstermektedir. Kadın bu esnada tapudur. [1]

Klan içindeki kadınlar, aynı klan'daki erkeklere karşı mahremdir. Yani izdivaçları mümkün değildir. Bir erkek kendi klan'ı dışında bir kadınla evlenebilir. Başka klan'a bağlı insanın totem kanı kendilerine mukaddes sayılamaz. Kadınların tapu tanınmasının bir sonucu da toplulukta kadınlarla erkeklerin bir çok hususlarda birbirinden ayrılarak bir ikilik doğurmuşdur.

[1] Tapu : Yasak.

Basit ilk devirlerdeki topluluklarda, kadınlar erkeklerle ne bir sofda oturabilirler ve ne de yemek yiyebilirlerdi. O derecedeki, yemekrinin cinsı bile ayrıldı. Kadınlar dişi hayvanları yemek olarak kulınırlardı. Resmi ayinlerde, günlük hayatlarında erkeklerle kadınlar asında bir ayrılık vardı. Büluğdan itibaren erkeklerle kızlar görüşezler ve görüştürülmezlerdi. Hatta konuşurlarken Kadınlar erkeklerin ullandığı bazı kelimeleri kullanamazlar. Japonyada kadınlara ve erkeklere mahsus iki nevi alfabe varmış. Harem işi işte bu tapudan doğadır. Yunanlılarda, Latinlerde, İranlılarda bu harem meselesini eskiden örebiliyoruz. Mezapotamyadaki ailede ise kadının hür olduğunu görüoruz.

İsa'dan iki bin sene evvelki Hamurabi Kanunda hemen hemen bu ünün Medenî Kanununun hükümlerinin beraberliğini görüyoruz.

Mısır Medenî Hukukunda, o zaman, bugün kadına verilmiyen serestlik verilmiştir.

Peder Şahi aileye bağlı olan Hint ve İran medeniyetinde kadının mevkii yoktur.

Eflâtun, bir eserinde kadını çocuk yapmıya mahsus bir alet gibi farzetmiştir.

Öripit bir halilesinde İpolit'e şunları söylüyor:

İpolit! ne için ey Jübiter, kadın, bu sahte nesneyi, bu kusmuğu burada güneş altında yarattın. Çünki muradın eğer insanları yaratmaksa kadın kucağından onu hasıl etmekde ne mecburiyetin vardı. Senin kutsiyetlerinde erkekler pekala bakır, gümüş veya altın çıkarabilir. Bu suretle herbiri bedelinin kıymeti nisbetinde çocuk tohumu satın alabilirdi. Baba bile ona canı yürekden cihaz veripte tek musibet başımdan gitsin diye evlendiriyor. Demektedir.

Orta Asya Türk İmparatorluklarında kadının mevkii vardır. Tarihte Hakanların yanında Hatunların imzası görülmektedir.

Kadından maksadımız zevcedir. Yunanistanda zevcelerin tefekkür hayatına faydaları olmamıştır. Kadın Yunanistanda beş sınıf farzedilir.

1 — Zevce, evdedir. ve çocuk doğurur .

2 — Hatair'ler ki, aşiftedirler. Evleri münevver erkeklerin Toplanma yeridir .

3 — Pallaque denilen fahişelerdir. Güzellikleri ile mağrurdurlar.

4 — Halk kadını. Hayatını kazanmak için kocası ile beraber çalışır.

5 — Esir kadındır.

Yunanistanda kadın erkeğin esiri, ve kuluçka makinesi sayılırd
Safos ismindeki kadının, bir kadınlık meselesi ortaya koymasiyle R
mada kadınlık ceryanları başlamıştır. İlk zamanlarda dinî inanış sebe
biyle kadın, Romada erkekle bir tutulmazdı. Sonraları kadın serbe
bırakılmıştır. Daha sonra kadınlar, haklarını, korumak için, kadınla
birliği yapmışlardır. Hürriyetini alan Roma kadını aynı zamanda zev
cesine itaatkâr kalmıştır. Romalılar bugün varmak istediğimiz gayey
varmışlar, erkek kadın kuvvetleri bir ahenk içinde çalışmışlardır.

HIRISTİYANLIKTA KADIN:

Yunan ve Roma medeniyetine nüfuz eden hırıstıyanlık, yeni bir va
ziyet kazanan kadını tekrar feci mevkie düşürmüştür.

Fikir alemi gibi kadınlık dünyssının da, orta Çağ'ın karanlıklar
içinde asırlarca bir kâbus geçirmesi mukaddermiş. Kalbi şefkat ve insa
nî hinlerle dolu olan İsa kadın hakkında birşey söylememişti. İsa'nın hav-
varileri hırıstıyanlık itikadını ve kanunlarını yaymıya başladığı zama
yehudilik ruhundan mülhem oldu.

Din felsefesi araştırıcılarının fikirlerine göre, yehudi itikadının geliş-
mesinde Hint, İran, Mezepotamya medeniyetlerinin tesiri olmuştur. Ka-
dının yeri bu üç medeniyette esasen aşağı idi yehudilikte de bir şey var-
dır:

Adem'in cennetten şeytanın ığvasi ile koğulmasına sebeb Havva idi.
Bunun içindirki, kadın semavî dinlerin esası olan yehudi dininde muh-
terem addedilmemiştir. Yehudi elinde kalan kilise hayatında kadına fena
görüşle bakılmamıştır:

İsa dininin en yüksek bilginlerinden Sen Tomas:Kadın fıtratan erkek-
ten noksan yaratılmıştır. Hiç bir zaman erkeğin derecesinde hakka ka-
vuşamaz derdi

Katolikler, kadından fesat mezar taşı, cehennem kapısı gibi adlarla
konuşurdu,

Ortadokslar, kadını daha aşağı sayarlardı. Kadın dinden doğma hukuk
karşısında bu zamanda aciz, bayağı bir yaratık sayılırdı.

Rönesansın doğuşunun beliren ışıklarında kadın hakkında da düşünen-
ler görlmeğe başladı.

Kepler, Galile, Nevton doğuyordu. Beykın'ın mantığı duyulmıya
başladı. Şövalyeler aşk ve kur'a ehemmiyet vermiye başladılar. Güzel

r kadından gülümseme görmek, bir şövalyeyi mesut edebiliyordu. şö-
alye, bu uğurda canını feda edebiliyordu. Kadınlı erkekli toplantılar
aşlamıştı. Bu hal ise, kilisenin hoşuna gitmiyordu. Böyle olduğu hal-
e kiliseye de tesir başlamıştı.

İSLÂMİYETTE KADIN:

İslâmdan evvel Arabistanda, kız çocuğunun baba için ar sayıldığı
ıralarda, kızlar diri diri mezarlara gömülürdü. Kadının yeri acına-
ak haldeydi.

İslâmiyette kadın, muhterem sayılmıştır. Buna ait Kur'anda ve pey-
amberin hadislerinde yazılar vardır. Meselâ: (Cennet, anaların ayağının
ltındadır.) hadisi çok tanınmıştır.

Peygamber, Hatice'nin ölümünden sonra: (Çocukların annesi ve hâki-
ni idi.) diyerek üzgünlüğünü beyan etmiştir.

Peyğamber bir konuşmada, üç şeyden hoşlandığını söylemiş : (İbadet
kadın, koku)

Yine der ki: (Dünya evi bir nimettir. Ve dünyanın en iyi nimeti de
ahlâklı olan kadındır.)

Ziya Gökalp nakleder: Ömer zamanına kadar kadın erkeklerle bera-
berdir. Ömerden sonra İran, Roma ile ilgi arttı. Kadının yeri de fena-
laştı.

İslâmiyet karşısında kadın, bir maldan ibarettir. Şehadette ve vera-
sette kadın erkekle bir değildir. Bir insan karısını sevmezse, islâmiyet
sabır tavsiye eder. İslâm hukukunda kadın kendi malını, istediği gibi har-
cayabilir. Kadın yemek pişirmesini bilmezse, erkek, ahçı tutmak zorun-
dadır. Kadın, çocuğunu emzirmeğe zorlanamaz. İslâm ailesinde, dinin bu
hükümleri sözde kalmıştır. Şeniyette kadının vaziyeti, hıristiyan ale-
mindeki kadının vaziyetinin aynıdır. Belki daha fenadır. Türklerde fı-
kıh girmeden evvelki aile durumu devam etmiş gibidir.

RÖNESANSTAN SONRA AVRUPADA:

İskolastizmden kurtulan Avrupalılarda da, yeni yeni fikirler ortaya
atıldı. Bu zamanlar, kadın için bekâret, itikat, ismet esas idi. Bir kadın
ortaya çıkarak, bunun yerine: Doğrulnk, adalet, aklı selim umdelerini
koydu. Burada artık hak istiyan kadın görülmektedir. Bunların kimisi,
kadının erkeğe hürmet göstermek için yaratılmadığını, kimisi erkeğin
esaretinden kadının kurtulması şikâyetini haykırmaktadır.

Katerin Medici, Mon Pansiye gibi kadınlar da, Stuart Mil, Descar-
tes gibi bilginler de bd husussta tesir etmişlerdir.

18 inci asrın filozof ve hukukçularından Ruso, Kadının varlığını k bul ve itiraf etmiştir. Ruso, kadını evde aile olarak isterdi. Didra da (Ben size acıyorum) diyordn. O derecedeki, (Hilkatin cemiyete kadı mukaddes bir emanetidir) dermiş. Monteskiyö de kadına siyasî hak ve mekle berɐber kocasına itaati şart koşardı.

Volter de kadının bedenen ve ruhen erkekten içtimaî hayatın dışında zayıf olduğunu söyler.

Fransa İnkılâbında: Hukuku Tabiiye Mektebi kadın hürriyetine yar dım etmiştir.

Kondorse, kadınların vatandaşlık ve belediyeye mensubiyet haklarıa kabul ettirmek ister.

Olimp Degoji ismindeki bir kadın, Hukuku Beşer Beyannamesi ile kadınlara hak istemektedir. Bu sırada: (Keder içinde hayatlarını geçiren kadınlar cemiyeti) isimli cemiyetler de kurulmuştur. Bu sahada kadınlar ve erkekler tarafından eserler de yazılmıştır.

19 uncu asrın ilk yarısında hayat ve cemiyete başka görüşle bakan Sosyalist Ekolü'nün temel taşı olan Ogüst Komt'un fikirlerine tesir eden kadın, Sensimon çıkmıştır. Bu fikirler, serbest ve şartlı izdivaç üzerinde münakaşadan ibarettir.

Kadın cemiyetleri, kulüpler, gazeteler, mecmualar ve kitaplar aldı yürüdü. Bunların hepsi, kadın hakkını istiyordu.

1848 de Amerikada başlıyan kadın hareketleri başarılı adımlarla yürümüş, kazanmıştır. Feministler, anti feministler daima çarpışmışlardır.

Nihayet 1896 da, ilk defa, 21 yaşını tamamlıyan kadın seçime karışabilir dendi. Amarikada kadın, seçen ve seçilen oldu.

Dumlupınar yolunda

Muharrem DOĞDU

28-Ağustos 944, saat: 13,25. Kampana çaldı. Kalabalık Ankara Garı önümüzden geçiyor. Kalkan eller, sallanan mendiller Dumlupınar ve İzmir yolcularını uğurluyor.

22 Yıl önce bugün, Büyük Taarruzun ikinci günüydü. İki gün sonra Dumlupınarda Başkumandanlık Meydan Muharebesi verildi, ondan iki gün sonra Türk Ordularına ilk hedef gösterildi. Bir hafta sonra da

(Geçmiş, geleceğe selâm olsun diye)
(Albayrak çekildi kadife kaleye.) [*]

Kadifekaleye bayrak çekenler, 27-Ağustosta Afyondan geçenlerdi. Şimdi Dumlupınara ve İzmir Fuarına gidenler onların kardeşleri veya çocuklarıdır. Onlar kurtardı, biz koruyoruz. Onlar başardı. biz yükseltiyoruz. Onlar öldü, biz onları yaşatıyoruz. Ve Dumlupınara, meçhul askere bunu, bir daha seslenmiye gidiyoruz.

***

Gece Eskişehirdeyiz. İçimiz, Afyona yaklaşmanın heyecanı ile dolu. Mavi ve beyaz ışıklariyle farkedebildiğimiz tayyareler sessiz ovanın semavî bekçileri gibi dolaşıyorlar. Yirmi iki yıl önce, bu topraklar için ölenleri onların, kayıp giden, tatlı ışıklarında görüyor gibiyim.

***

29 Ağustos.. Afyon Zafer Âbidesinin etrafındayız. İnönü günü'nü kutlayan Afyon halkına, Vilâyetlerden Zafer Bayramı için gelen heyetler de katılıyor. Üç gündür Afyonun kurtuluşunu yaşıyanlar, Büyük Kurtarıcı'nın en yakınına bağlılıklarını ifade ediyorlar, Gönüller, kur-

[*] Genç şair Osman Attilâ'nın bir şiirinden

tuluşun sevinci, inanmanın büyüklüğü, heyecanın asilliği, saygı'nın mimiliği ile dolup taşıyor.

* * *

Eski Belediye Dairesini geziyoruz. Bugünün akşamı Mustafa Kem: şu odada misafir kalmıştı. Ve yarın sabaha karşı başlıyacak büyü kavganın son kararları şu masa etrafında alınmıştı:

(29-30 Ağustos gecesi sabaha karşı Garp Cephesi Harekât Şube Müdürü, bermutat o saate kadar muhtelif karargâhlardan ve her t raftan gelen raporlara göre harta üzerinde tesbit ve işaret ettiği vaz yeti umumiyeyi cephe kumandanı İsmet Paşaya göstermiş. Ve oda de hal (Paşaya gösteriniz) emrile yanıma göndermişti. Karahisarda, Bel diye dairesinde bana tahsis edilen odada yatmakta idim. Beni uyand: ran harekât şubesi müdürünün gösterdiği hartaya baktım, hemen ya taktan fırladım. Arkadaşlar, hartada gördüğüm şu idi ki, ordularımı düşman kuvveyi mühimmesini şimalden, garptan, cenuptan ihataya mü sait bir vaziyet almış bulunuyorlardı. Şu halde tasavvur ettiğimiz ve Azamî neticeyi temin edeceğini ümit ettiğimiz vaziyetler tahakkuk edi yordu. Derhal (Fevzi ve İsmet Paşaları çağırınız) dedim. Üçümüz top landık. Vaziyeti bir daha mütalea ettik. Ve kat'iyen hükmettikki, Türk kün hakiki halâs güneşi 30 Ağustas sabahı ufuktan · bütün şaşaasile tulû edecektir. (Mustafa Kemâl, Büyük Zaferin 2. yıl dönümünde Dumlupınarda yapılan törende.)

Bu tarihi yapının karşısında bulunan bir binanın büyük salonundayız. Afyonlular, memleketlerinin büyük bayrama yer olmasının verdiği sevinçle misafirlerini ağırlıyorlar... Halkevleri kitap sergisi'ni geziyoruz... Akşam, yalnız misafirlere ayrılmış olan, Halkevi temsil salonunda (26 Ağustos) adlı bir piyes, yerli kıyafetlerle millî oyunlar seyrediyoruz, şarkılar dinliyorz.

Bugün, Afyonla beraber en büyük günümüzü yaşıyoruz: Zaferimiz Afyondan geçen yolun üstündedir. Afyon Garbî Anadolunun ve İzmirin kapısı, hürriyetin zafer takıdır.

30 Ağustos sabahı saat yedide bayraklarla süslenmiş Afyon istasyonundan hususî bir trenle, zafer tepe'ye gitmek üzere hareket ediyoruz. Lokomotiflerin selâm düdükleriyle boru, trampet sesleri heyecanımızı artırıyor. Her karış toprağında bir kahramanlık saklıyan ovada ilerliyoruz. Bu Gazi tepeler, 22 yıl önce bugün aynı yolu takibederek, oto-

bili ile zafer tepeye giden Büyük kümandanı selâmlamışlardı. Biz de arı selâmlıyoruz.

Halk, demiryolu boyunca sevinç içinde.

Bayrak rengi almış bir bina: Yıldırım Kemâl istasyonu. İstasyonun ındaki bir âbide önünde duruyoruz. (28-27 Ağustos-922 muharebesinde nan hattı ricatını kesen Türk Süvari Kolordusunun bu civarda veri şehitler namına) dikilmiş. Ve (Yıldırım Kemâl Âbidesi) ismiyle lıyor. Efsaneleşmiş kahramanlıklarıyle dillerde dolaşan Yıldırım Ke-, adlarını bilmediğimiz binlerce Yıldırım Kemâllerden birisidir.

Gidiyoruz. Kocatepe'nin kuzeyinden, Zafer tepenin güneyine düştük. tün Yıldırım Kemâlleri bağrında saklıyan Zafer tepe üstündeki meç- asker Âbidesi'nin beyaz mermerleri göründü.

Saat 8,30 da (Selkisaray) durağında trenimiz duruyor. Otomobillerle fertepe yoluna koyuluyoruz. 11 Fırkamızın taaruza geçtiği topraklar tündeyiz. Saf olmuş topcu ve piyade kıtaları, sivil suvariler, izciler binlerce halk Zafertepe yamaçlarını dolduruyor.

* * *

22 Yıl önce bugün, bu saatte Baş Kumandan'ın üzerinde bulunduğu pede, Meçhul Asker Âbidesinin önündeyiz: Dört yanı çelenklerle örlü beyaz mermerlerden iki kol çıkmış, bayrak tutuyor. Kollar bayğa destek, bayrak ruhlara süs olmuş. Meçhul Asker, bayrak için dü, bayrakla beraber. Eğilmemek için öldü, bugün 18 milyon önüne eğilmeğe geldik.

Her yer tarih, her şey kahraman, hepimiz heyecanlıyız: İşte Çalköy, uzurun sakinliği içinde yatıyor. Yamaçlarda mevzi almış topcularımız irmi iki yıl önce ölenlere sesleniyorlar. Top sesleri, barut kokusu ve uman, insana o günleri yaşatıyor.

Soldan ileriye doğru: Aslıhanlar, Ağaçköy, Kızıldağ; sağdan ileriye Çalköy, Allıören, Kozkavak dağı kıskancı: İstilâ ordularını boğan ember; Polatlıya kadar ilerliyen Ankara yolcularının mezarı..

12. Kostantin son Bizans İmparatoruydu. Baş kumandan ve Generalleriyle imha veya esir edilenlerin kıralı 13. Kostantindir. 12 Kostaninden Bizansı teslim alan Mehmetçikti, 13. Kostantinin Megalo İdeası ı ve bu (büyük fikri) taşıyanları yok eden de o oldu. Bu âkibet tabiî idi:

(Tıpkı bugün gibi, 1922 senesi Ağustosunun 30 ncu günü saat ikide, beraber bulunduğumuz bu noktaya gelmiştim. Bu üzerinde bulund muz sırtlarda kahraman 11 inci Fırkamız şu karşıki tepelerde muhareb mecbur edilen düşman kuvayı asliyesine taarruz için yayılarak ilerlen te bulunuyordu. şu gördüğümüz Çalköy alevler ve dumanlar içi yanıyordu.)

(Arkadaşlar, saatlar ilerledikçe gözlerimizin önünde inkişaf e manzara şu idi: Düşman Başkumandanının şu karşıki tepede son g retiyle çırpındığını görüyor gibi idim. Bütün düşman mevzilerinde yük bir heyecan ve helecan vardı. Artık toplarının, tüfeklerinin ve makineli tüfeklerinin sanki öldürücü hassası kalmamıştı. Bu ov şimalden ve cenuptan birbirini velyeden avcı hatlarımızın guruba y laşan güneşin son şuaatıyla parlayan süngüleri her an daha ilerde rülüyordu. Düşman mevzilerini saran bir daire üzerinde mevzi alı olan bataryalarımızın fasılasız ve amansız ateşleri düşman mevziler içinde barınılmaz bir cehennem haline getiriyordu. Güneş mağribe y laştıkça ateşli, kanlı ve ölümlü bir kıyametin kopmak üzere oldu bütün ruhlarda hissolunuyordu. Biraz sonra cihanda büyük bir inhid olacaktı. Beklediğimiz halâs güneşinin tulû edebilmesi için bu inhid lâzımdı. Zulmetler içinde bu inhidam vuku bulmalıydı. Hakikaten manın karardığı bir dakikada Türk süngüleri düşman dolu o sırtla hücum ettiler.

Artık karşımda bir ordu, bir kuvvet kalmamıştı;

(Türk Vatanını fethetmek fikrini, Türk'ü esir etmek hayalini, um mî bir fikir haline koymıya çalışanların lâyık oldukları akibetten ku tulmamız olduklarını gözlerimizle gördük.

Mahkûm olmak istemiyen bir milleti tahtı esarette tutmıya mukted olacak kadar kuvvetli mesnetler artık bu dünya yüzünde kalmamıştır

M. Kemâl

***

Tören başlıyor. Hoparlörler hatiplerin seslerini yükseltiyor, etraf yayıyor. Ağaçsız tepelerde akisler yapan hitaplar, meçhul askerin ce vapları gibi geliyor.

A. Kutsi Tecer, dolan gözleri boşandıran uzun ve içli hitabesi so nunda meçhul Asker (gönül gönül selâmlar) gönderiyor. B. Kemâl Çağ lar, uzun ve günün heyecanın- artıran şiiriyle meçhul şehide sesleniyor

Gökten seyrediyor gökgözlü Atam,
Önünde millet var, ardında Vatan.
Rab arşından eğik, bayrak burcundan,
Çık, gir gönlümüze, toprakta yatan.

Bir yıldırım saklıydı her bulutta,
Eğretiydi zev te, şevk te, umut'ta,
Eğretiydi rahat nefes' güler yüz
Sana türkü yakılmadan bu yurtta.

Nice dudak kuştan, kurttan uzanmış,
Yirmi milyon ağız yurttan uzanmış,
Değil sade Afyon, Bursa, Kütahya,
Alpaslanlar Malazgirtten uzanmış,

Bize barış yüzünsuyu hörmetine,
Bahar yaz kış yüzünsuyu hörmetine
Baştanbaşa bu yer, bu gök, bu deniz
Karış karış yüzünsuyu hörmetine

Dünya değer çarığının sırımı,
Ben borçluyken sana bütün varımı,
İnci dişlerine değen yiğitim.
Mısır mıydı, çavdarmıydı, darımı

Millet derken (gel al bütün varımı)
Özlediğin ana mıdır karı mı,
Kara yerde göğün maviliğisin,
Kumral mıydın, esmermiydin sarı mı,

Sessizdin, silikdin' köyde kim kime,
Kızardım bir yerde geçsen önüme.
Affet, şefaat et, sıra gütmeden
Suya gider gibi gittin ölüme.

Sürünmek, masalda kanattan şüzel,
Hayat her lezzetten, her tattan güzel.
Bir tek istisna var bu yerde yüzünde.
Bir senin ölümün hayattan güzel.

Zafertepe eteğindeki bir düzlükte yapılan geçit resmi... s
Afyona, bir kaç saat istirahattan sonra da Ankaraya hareket ediyo...

Kafam Dumlupınar şehitlerinin menkibeleri, İzmir yolcularının
tıralariyle dolu.

Afyon, Dumlupınar, Gazi tepeler, taşına toprağına, gazilerine
hitlerine saygılar, selâmlar.

...epremden evvel ve sonra ...alk İnşaatı

Y. Mühendis : **Cevdet ONARAN**
Deprem inşaat Âmiri

...undan evvelki yazımızda memnu inşaat şekillerinden, iyi olarak nasıl yapılması lâzım geldiğinden ve bilhassa ahşap inşaattan bahsetmiştik. Şimdi kâgir, tuğla ve kerpiç inşaatı ele alalım.

1 — Kâgir inşaat taşların harçla birleştirilmesi ile yapılır. Depremden evvel yapılan duvarlar yuvarlak dere taşından çamur harcı veya kireç harcile yapılmış olduğundan depreme dayanamamış, esasen birbirile iyi birleşmemiş olan taşlar dağılmış, bina ya yıkılmış veya ağır hasar görmüştür.

Şu halde dere taşı kullanılmamalı, harca kireç veya çimento karıştırarak takviyeli harç kullanmalı, çamur harç kat'iyen kullanmamalıdır.

Dıvarı 50 santim eninden az yapmamalı, her 2,00 metrede bir ya beton arme veya ahşap kuvvetli hatıl çekmeli, köşelere 1,60 metreden geniş boşluk bırakmamalı, pençere ve kapı arzlarını 1.60 dan fazla yapmamalı pençere ve kapı araları 1,60 daha az dıvar olmamalıdır. Bu şekildeki itina ile bile iki kattan fazla kâgir inşaat yapmamalıdır. Bilhassa binanın dıvarlarını her iki istikametten demirlerle bağlamalıdır. Büyük eb'adda oda ve salon yapmamalı, binanın eni ile boyu birbirine yakın olmalıdır.

2 — Tuğla İnşaatda: tuğla inşaatda taş inşaat için istenen inşa şekilleri caridir . Bolu'da eski tuğla inşaatda harç ve bağlantı şekillerinin mütecanis olmasına dikkat edilmediği, hatılların çok defa kullanılmadığı aralarının az olduğu görülmektedir. Bu binalar, bu hatalı şekillerinden dolayı depremden zarar görmüşlerdir.

Yeni yapılmakta olan ve yapılacak bu şekildeki inşaatlarda taş inşaat kaidelerinden başka tuğlaların birbirine geçme konması, iyi vasıfta

olması dıvarların eninin imkân nisbetinde kalın (yerine göre) in edilmesi lâzım tedbirlerdir. Bunu da iki kattan fazla yapmak ıs değildir.

3 — KERPİÇ İNŞAAT :

Bu inşaatın bir kattan fazla yapılmış, aşağıdaki anlatacağımız usı dikkat edilmemiş olanları depreme dayanamamıştır,

Depreme mukavim olması için bir kattan fazla yapmamak, he buçuk metrede bir ahşap hatıl çekmek dıvar kalınlığı 0,50 aşağı o mak, büyük kapı ve pençere boşluğu yapmamak, kerpiçi kıtıklı kullanarak yapmak, büyük oda ve sofa boşluğu bırakmamak, bi eni ile boyunu birbirine yakın yapmak, temel ve zeminden 0,50 M kadar kısmını harçlı taş dıvar yapmak, dahilen ve haricen sıv dikkat ederek dıvarın tesisatı havaiyeden müteessir olmasına meyd vermemek binayı depreme karşı korur ve emniyetini temin eder.

Bunlardan başka karışık sistem bir çok inşaat şekilleri varsada bu lardan bahsetmiyeceğiz. Şu hale göre depreme karşı bina cinsine nazara mukavemet düşünürsek :

Birinci derecede mukavim ahşap sistem, ikinci derecede mukavi tuğla taş sistem, üçüncü derecede mukavim kerpiç sistem gelir. Umu olarakta bu inşaatlarda şunları daima göz önünde bulundurmamız şarttı Bina irtifaı nekadar fazla olursa, binanın eni ile arzı arasındaki r kadar fazla olursa, bina temeli ne kadar az derin ve oturaksız olurs ne kadar çok girinti çıkıntı, balkon olursa depreme okadar az dayan Binada nekadar çok kapı ve pençere, geniş salon, hol, oda üst kısım da su haznesi ve saire gibi fazla ağırlık, olursa bina okadar mukave metsiz olur. Yukarda saydığımız sebeplerin riyazı isbat ve izahlar varsada bu kısma girmiyeceğiz.

İyi bir usta yukarda anlattığımız usul ve kaideleri bilmelidir. İn şaatlarımızı bu mevzuatı iyi bilen ustalara yaptırmakla çok şey kaza nırız.

Malzemeden emniyeti azaltıcı tasarruf etmek hatadır. Lüzumsuz fazlalıkta israftır. İnşaat yaptıranların teknik elemanlarla işbirliği yapması yerinde olur.

SOHBET

...ohbete başlayışın da kendine göre bir şekli mahsusu vardır. Sohbetçiler bir kahveye gider gibi sohbet evine gidemezler.

...r hefta evvel, (ileride anlatacağımız üzere) sohbet yapılacak ev ve ...çilerin toplanacağı mahal, saat kararlaştırılır.

...lirli saatte bütün sohbetçiler toplanır. Şu şekilde sıralanarak soh...vine giderler :

— Başeski.
— Çalgıcılar (Saz, dümbek, dabruka, zilli maşa)
— Kıdemli sohbetçiler.
— Genç sohbetçiler.

...ı sırayı hiç bozmadan sohbet evine yaklaşırken (Sohbet Peşrevi) ...bir parçayı çalarak eve girerler. Sohbet evindeki diziliş yukarı...kine benzer. Bir yarım daire halinde otururlar. Yarım dairenin tam ...tasında Başeski, solunda sazcılar ve şarkıcılar, sağında kıdemlerine göre sohbetçiler sıralanır.

İlk iş olarak Başeski, ev sahibine yardımcı olarak iki genç seçer Bundan sonra kahveler içilir. Artık sohbetin başlama zamanı gelmiştir Yukarıda adını söylediğimiz Başeski seçimi başlar.

Başeski, kendi adına iş gören yardımcısı çavuş'a bağırır.

Başeski — Çavuş!..

Çavuş — Buyur Bey

Başeski — (Havlu veya buna benzer bir şeyin burulmasile yapılan duvarda asılı duran (Tura)yı işaretle) şu (Tura)yı ver!..

Çavuş (Tura)yı Başeskiye verir. Ve önünde diz çökerek elini açar Başeski, Çavuş'un eline tek tek vurarak;

Camileri
Meyhaneleri kapa
Yalnız hastaseyri olursa
Bir tane kalsın.
Dokuz köyü de bir merkebe bindir.
Kuyruklarını ellerine ver
Gütsünler bakalım.

Bunun üzerine Çavuş, (Mühür) adı verilen aşığı herkese attı

Bu atış devam ederken Başeski, kabahatını veya noksanını gö sohbetçileri cezalandırmak fırsatını bulmuştur. Bu adam mühürü a bağırır:

Başeski — Çavuş!...
Çavuş — Buyur bey,
Başeski — Kimdir o?
Çavuş — (Adını söyler.)
Başeski — Getir buraya
Çavuş — Başüstüne (der ve adamı başeskinin huzuruna getirir
Başeski — Niye geldin
Adam — istetmişsiniz

Başeski — İstetdikse günahmı ettik. Çavuş, hakkını ver. (Ka tine göre çavuş, eline veya ayağına tura ile vurur

Tura atışı gene devam eder. Bu arada sohbetçilerden birisi (mühür) düz oturtursa :

Başeski — Çavuş!.
Çavuş — Buyur bey,
Başeski — Kimdir o?

Bu sefer çavuş, aşığı düz oturtanın adını söylerken (Bey) diye eder. Başeski — İncitmeden getir buraya.

Çavuş aşığı düz oturtanı Başeskinin yanına getirir. Bu sefer Başeski atar. Eğer oda düz getirirse ne alâ getiremezse yerinden k o adama, Başeski'liğin mübarek olsun diyerek yerini gösterir. Başeski fena ise yeni başeski seçimi yapılmış olur. Değilse Baş namzeti hakkından vaz geçerek ve bütün sohbetçilerinde reyini aldı sonra eski Başeskiyi yine yine yerine oturtur. Ve eğlenceler başla

İlk oyun, (Dömbek oyunu) tabir edilen hareketli ve şarkılı bir ta oyunudur. Bu oyuna dahil olanlar kollarını sıvarlar, başta sa

lar olmak üzere sıraya dizilip evin içinde sohbet şarkısının ara- ni çalarak üç defa dönerler. Bu dönüş anında ev sahibi, üzerinde yanan bir iskemleyi ortaya koyar. Dömbekçiler, (oyuna dahil r iskemlenin etrafında bir daire çevirerek şu şarkıları söylerler:)

I

Sohbetçi Şarkısı

Sohbetçi çarşıdan aştı aman aman
Alinin tetbiri şaştı aman aman
Seyitte bıraktı kaçtı aman aman

Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti

* * *

Alinin yanar lambası aman aman
Anlında kara damgası aman aman
Hacı Yakup sohbet babası aman aman

Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti

* * *

Alini peşkiri kara aman aman
Karadağlı istiyor para aman aman
Gayri sen sohbetçi ara aman aman

Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti

II

Amman Türküsü

Dağdan kestim bir değnek ay oğul
Şalvarı benek benek ay oğul
Şalvar mintan bir örnek ay oğul

Amman'ı bilirmisin ay oğul
Gel desem gelirmisin ay oğul

* * *

Geredenin evleri ay oğul
Eğri büğrü yolları ay oğul
Kardan beyaz kolları ay oğul

Amman'ı bilirmisin ay oğul
Gel desem gelirmisin ay oğul

* * *

Kaynarların düzünü ay oğul
Çiğdem sarmış yüzünü ay oğul
Göremedim gözünü ay oğul

Amman'ı bilirmisin ay oğul
Gel desem gelirmisin ay oğul

Sonu var

Yeniçağ'ın Düğünleri

İhsan ALPMAN

Bundan evvelki yazımda, şirin kasabamız Yeniçağ'ı toplu olarak siz-
lere tanıtmıştım. Bununla beraber seri halinde devam edecek olan
zengin folklör mevzuları olacak hususiyetlerini öğreneceksiniz.

Her yerin mahalli düğün tarzı vardır. Ve hepside az çok bir hususiyet arzeder. Fakat orijinallik arzedenleri her halde azdır.

İşte bu yazımda orijinâl bulduğum Yeniçağ'ın Düğünlerini sizlere an-
anlatacağım:

Evlenecek veya evlendirilecek gençlerin aralarında bir elçi bulunur.
Bu elçi, kız evi ile arasında söz alınıp, verilme esnasında iki tarafın an-
laşmalarını temin eder. Ekseriya kadındır. Kızın verileceği anlaşıldık-
tan sonra, kız babasının iyi konuştuğu adamlardan iki veya üç şahıs, kız
evine dünür olarak gönderilir. İlk gidişde kız babası: Vakti iki edelim
düşünelim, taşınalım der. Bu cevap ekseriya vermek taraftarı oldukları-
nı gösterir. İkinci veya üçüncü gidişlerinde söz verilir, ve şerbet içme
günü kararlaştırılır.

Bir, iki gün sonra, beş, altı kadın oğlan evinden kız anasına dünür
gide ler. Bunların arasında, oğlan evine en yakın ve yaşlı olan kadın:
«Aşağı mahalleden aşa geldik, biz bir hayırlı işe geldik. Allahın emri
üzere, kitabın kavli üzere, M. Efendinin kızı zeynep Hanım H, Efendi-
nin oğlu Mehmet Efendi'ye münasip gördük, siz ne dersiniz?»

Kız tarafı da: «Pek alâ pek münasip, Allah tamamına ergirsin, dirlik,
düzenlik versin.» Cevabını verirler. Misafirlere şerbet ikram edilir, da-
mada verilmek üzere de bir çevre verilir.

Bir iki gün sonra, bütün köyün erkekleri camiye toplanıp, kadınlar
gibi, erkekler arasında da dünürlük yaparlar. Hoca bir, iki dua okur.

Camide bulunanlara şerbet veya birer külâh şeker dağıtılır. Oğlan evi den, kız evine, ağız tadı olarak şeker, üzüm, fındık gönderilir. Buna ç rez denir, Kız evide, gelen cerezi kızı olan bütün evlere birer parça d ğıtır. Bunun manası: (Allah sizide ergirsin, darısı sizin başınıza) demek miş.

Bir hafta sonra, kadınlar arasında Nişan yapılır, buna Boy dilem denir. Kadınlar toplandıktan sonra, gelin kızın yanında, sesi güzel iki kadın ilâhi söyliyerek, kızı kumaş üzerinden yürüterek kaynananın önüne getirirler. Gelin kız kaynanasının ellerini öper. Bundan sonra gelin kızı bir yastık üzerine oturturlar. Elçi kadın ayağa kalkar gelin kızın yanına dikilir. Kaynana koynundan ipekli bir üslük ve bir çıkın çıkarır. Üslüğü elçi kadına verir, o da Peygamber, cenna Muhammeden selevat kaynananın der, gelin kızın başına üslüğü örter. Kaynata'dan, görümceden eltiler'den velhasıl bütün akrabalar tarafından Takı takılır. Gelin kız hepsinin ellerini öper ve yerine oturur. Biraz da oyun yapıldıktan sonra halk (Kadınlar) dağılır.

İki taraf bir müddet tayin eder. O zaman gelince, her iki tarafta birer düğün okuyucusu çıkarıp, tanıdıklarını düğüne davet eder. Bu okuyucular, gittikleri yerlere: Bu akşam kına vurmağa, yarın kız hamamına öbür gün baş örmeğe, akşamına kızları kına'ya, sabahı gelin alma'ğa çağırır .

Kına vurma'da gelin kız ortaya, bir yastık üzerine oturtulur. Ellerinde mum dikilmiş şamdanlar bulunan iki kadın ilâhi söylerler, bir kadın gelin kızın başına kına koyar. bu akşam kız evinde yas vardır, oyun filân yapılmaz, erkenden dağılırlar.

Ertesi gün köyün bütün kızları kız evine toplanırlar. Biraz oyun yapıldıktan sonra, oğlan evinin kapısı önünden dolaşarak hamama gelirler. Hamamda tek bir kadın bulunmaz. Türkü ve ilâhiler söyliyerek gelin kızın başının kınasını yıkarlar. Akşama kadar hem yıkanırlar hem de eğlenirler.

Hamamın ertesi günü Baş örme yapılır. Kadınlar toplandıktan sonra gelin ortaya oturtulur, saçları simle örülür. Bütün kadınlar bir ağızdan türkü söylerler. O akşam kızlara eğlenti, yani kına vardır. Oğlan evinden, kız evine üzeri tel ve kâğıtlarla süslenmiş, mumlar dikilmiş bir dal'ı oğlan akrabalarından iki kişi önde, diğer gençler arkada, def zilli maşa çalarak ve şarkı söyleyerek getirtirler. Bu şarkılar :

Sonu var

Erzincandan Bir Ses Gelir.. [*]

(Erzincan duman oldu, duman oldu
(Hâlimiz yaman oldu, yaman oldu
(Ne canlar kurban oldu
(Ayrıldık Erzincan'dan
(Oddan, ocakdan, candan..,)

(Aman zalim felek, aman
(Ne aman verdi, ne zaman,,
Bir garip düş oldu Erzincan
Düştü dillere, dillere..

Ölümün yollarına döşendi kilimler
Yas tuttu aylar, mevsimler,
Dullar, hastalar' yetimler
Baktı yollara, yollara

Munzur dağlarında bir top gülüm var
Uykuda bastıran kahbe ölüm var,
Sipikör belinde bir sürü davar
İner göllere, göllere..

Yar kucağına düşmeden
Kara toprağa girenler,
Kumru gibi sevişmeden
Ölümü düşte bulanlar
Bir günlük safa sürenler;
Aşka kanmamış güvey, teli inmemiş gelin
Düştü kollara, kollara...

[*]Bu şiir, Şairin (Dertyanış) adlı destanından bir parçadır. Dertyanış., ölüm yat meselesi karşısında bu toprağın İnsanını dile getiren bir kompozisyondur. er yakında Ülkü dergisi tarafından yayınlanacaktır.

Kara yazılı alınlar sendedir
Murad almamış gelinler sendedir.
Kuruyan fidanlar sende Erzincan
Ne canlar yedin, ne canlar Erzincan..

Bu derin uykudan nasıl uyanam?
Yar göç edip gitmiş, ben nasıl duram?
Erzincan derdimi kimlere yanam?

Ölüm Erzincan'da yatmış pusuya
Sarılmış kaputuna genç subay
Dalmış bir sonsuz uykuya..
Sipikör belinde deli çobanlar
İndirir davarı suya...

Oy, solmamış gülümde, bitmemiş yolum
Sencileyin beni de avladı ölüm..

Yar uykuya dalmış, eller kınalı
Eller nakış nakış gözler sürmeli
Uyanıp yavruyu uyandırmalı

Bu garip uykudan nasıl uyanam?
Yar göç edip gitmiş, ben nasıl duram?
Oy, kara yazımda çileli anam
Gayri dertlerimi kimlere yanam?

Şinasi ÖZDEN

Gençlik Marşı

Özde esdikçe eser hürriyet havaları;
Omuzlarımızdadır yarının dâvaları;
Gözümüzde tütüyor yurdun şen yuvaları.
Sarılacak yaralar! çocukların geliyor;
İşlenecek tarlalar! çocukların geliyor!

Gönül: eşsiz ülkemiz, toprağın içinde biz;
Motör: yeni atımız, çıplak madde değiliz;
Olgunluk: sevgilimiz, ayrılmaz sevgilimiz!
Sarılacak yaralar! çocukların geliyor;
İşlenecek tarlalar! çocukların geliyor!

Kurumaz çiçek açar soyumun her dalında;
Tarihin kalbi çarpar bayrakların alında;
Kimse leke görmedi insan Türk'ün alnında.
Sarılacak yaralar! çocukların geliyor;
İşlenecek tarlalar! çocukların geliyor!

Türemiz: Büyüğü say, küçüğünü koru, der;
Gönülden doğan sözün, değerin yerini ver;
Yolunca gelişilmez kaynaşılmazsa eğer.
Sarılacak yaralar! çocukların geliyor;
İşlenecek tarlalar! çocukların geliyor!

Çok görmüş geçirmişiz; gözümüz, sözümüz tok;
Öğünmeyi bilmeyiz, güvenle özümüz tok;
Yücelmeğe kanmadık; bu hasret: candaki ok.
Sarılacak yaralar! çocukların geliyor;
İşlenecek tarlalar! çocukların geliyor!

Dünyayı cennet görmek, her milleti hür görmek;
Bu özlenen amaca beşeri yürür görmek;
Sakarya'da akan kan, çetin Lozan: bu demek.
Sarılacak yaralar çocukların geliyor;
İşlenecek tarlalar! çocukların geliyor!

Tevfik TANYOLAÇ

Hatırlama

Uzak bahçelerde bir mevsim
Ne güzel oynardın ey çocuk!
Ilık ve aydınlık bir isim,
Ve tekrar o yere yolculuk..

Uzak bahçelerde aşkımız
Geçince sükûnun kavsinden,
Başlardı en güzel şarkımız
Gül ıtrından ve kuş sesinden.

Uzak bahçelerde bir büyü
Islak dudaklara dudaklar.
Ayni rüzgâr, ayni türküyü
Dal dal, mevsim mevsim sayıklar.

Uzak bahçelerde sevgilim
Gönül aydınlığıydı gülüşün.
Kubbeme çizilmiş tek isim
Hafızamdasın halâ, düşün.

Aşkın bahçesinde geceler.
Bir ruh parıltısı her yıldız.
Ağlardı benimle beraber
Yosun gözlü, altın saçlı kız!.

Mavi gecelerin sevgisi
Musikisiydi mâcerâmızın.
Mesafeler bu altın sesi,
Susturuverdiler ansızın.

Aydınlık bahçenden bir sükûn
Dökülüverdi mevsimlere ..
En güzel çağı ruhumuzun,
Gitti varılmaz iklimlere.

Necmi EREN

Cumhuriyetin YÜZÜNCÜ yılında

Bu hakikat olacak :
Yüz yıllar sayılacak !

Tam Yüz milyon sayımız ,
Yine ZAFER payımız !

Soyumuz yine ÜSTÜN ..
Yine gerçekten BÜTÜN !

Adımız Acunda gür ,
Ezelî, Ebedî HÜR !

Yüceden yüce O R D U :
Korur bu elmas Y U R D U ! . .

Celâl ÇUMRALI

Cenup Düşünceleri

Ruhlar şimdi çok uzun bir seferdedir,
Sevdayı zikreyleyen bahçelerdedir.
Açılmış gibi sanki bir gizli yerde,
Duyulur rayıhası, gülün seherde,
En leziz rüyasında sahil, uhrevî
Ve, ibâdet halinde ince bir selvi.
Zamanı dillendiren işve, naz, şiir
Duyulur her tarafta hasılı bir bir.
Her mevsim, bahçelerde yeşil bir huzur,
Her mevsim dökülmekte, bu ebedî nur.
Sebepsiz bir gururla parıltılı gün,
Aldatır ruhumuzu artık büsbütün,
İsrarlı sükûtunda yine, aç toprak,
İnsan kanına hasret ve muhtaç toprak!
Bir gün, başka âlem; tenha ve iyi
söyleyip ruhumuzu çeken ninniyi
Dâvetkâr perdeleri kaldırır artık
Başlar selviliklerde, yeşil yalnızlık!
Paslı sürgülerini açar asırlar
Ve, yeniden dökülür ortaya sırlar.
Sonra yine aldanış, yine yolculuk,
Her yaşta (insan) denen — bu müthiş — çocuk:
Ömrümüz bir gün kadar yalan ve kısa,
Her müşkül hallolurdu böyle olmasa.
İnsan tesellisini ölmekle bulur,
Sanırım, en doğru yol cihanda budur.

Vehbi Kızılgün

Bolu Halkevi Çalışmaları

biyat Geceleri :

u iki ay içinde edebiyat kolu altı toplantı yapmış, bu toplantılar-
air ve Ediplerimizin hayatları, edebî şahsiyetleri hakkında konu-
ş ve eserleri okunmuştur.

olu :

Kişilik bir şehir bandosu kursu açılmış, ve yetiştirilen gençler
uriyet Bayramına hazır bir hale gelmiştir. Bando ve mandolin
arına devam edilmiş, cazımız toplantı ve balolara iştirak etmiştir.

sil :

-9-944 tarihinde ANDAVAL PALAS ve ŞİKAGA ÇİFTÇİSİ
iki piyes temsil edilmiştir.

r ve Köy Gezileri :

öycülük ve spor kolları el birliği yaparak köy gezileri tertip edil-
.

ımlar :

osyal yardım kolu müracaat eden muhtaç vatandaşlara para yar-
rı yapmıştır.

phane ve yayın :

ütüphanemizin tasnifi bitmiş, ve çalışmalarına başlamıştır,

lantılar :

9-8-944 tarihinde başlıyan Gençlik toplantılarına haftanın her salı
Halkevi salonunda devam edilmiştir.
-10-944 Tarihinde tahsilde bulunan Bolu'lu gençler bir balo tertip
r.

Mudurnu Halkevi Çalışmaları

udurnu Halkevi son iki ay içinde çalışmalarına devam etmiş. Tem-
olunun verdiği temsiller halkın derin memnuniyetini mucip olmuş,
m kolu yardımlarına devam etmiştir. Nallıhandan gelen gençler
evinde bir müsamere vermişler ve Mudurnu Halkevi spor koluna
up gençlerle bir voleybol maçı yaparak aralarında ki kardeşlik ve
miyet bağlarını kuvvetlendirmişlerdir.

Mudurnu Muhabiri
Ziya

Gerede Halkevi Çalışmaları

Son iki ay içinde Gerede Halkevinin yaptığı işlerin en b[illegible] Halkevi kolları içinde bulunmıyan dil Edebiyat kolunu açması olm[illegible]

Temsil kolu Cumhuriyet bayramına bir temsil hazırlamaktadır[illegible] kolu spor takımlarını çalıştırmaktadır.

30 Ağustosta bir aile toplantısı yapılmış. Ar kolu cazı iştirak et[illegible]

Gerede Muhabiri
İlhan Akgün

Olaylar

Boluyu ziyaretler :

Bu son iki ay içinde Sayın Adliye Vekili Ali Rıza Türel ile [illegible] uslarımızdan Cemıl Özçağlar ve General Abdullah Alpdoğan, [illegible] Müfettişi Dr. Ahmet Selgil, Falih Rıfkı Atay, Ziraat Vekâleti [illegible] şarı Fahri Bük Emniyet umumiye Müfettişlerinden Fahri Belen, B[illegible] Ziyaret etmişlerdir.

İş Hareketleri :

Hükümet Konağının ve bir İlkokulun ihalesi yapılmış olup, İlk[illegible] lun temel atma merasimi Cumhuriyet bayramında yapılacaktır.

Parti Hareketleri :

Bu son iki ay içinde Partinin bütün teşkilâtının kongreleri [illegible] mıştır. Ocak kongrelerinden başlayıp 27-10-944 tarihinde açılan [illegible] kongresi ile sona eren Partinin bu mühim hareketlerinde yurt ve [illegible] için iyi kararlar alınmıştır.

Bolu Vilâyet Matba[illegible]

ABANT

[B]OLU HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

[S]AYI : 3 Kasım - Aralık 1944 CİLT : 1

İçindekiler